

Yesu Kalisi-te banye nivasa lohvu Maak kaavu

Jon sen nalipis hil-ato nêêl Anutu-te vakasin
(*Matai 3:1-12; Luk 3:1-9,15-17; Jon 1:19-28*)

1 ¹Anutu Noow Yesu Kalisi-te banye nivasa dangga nyendoos-anjo,
² ^aond Anutu-te omaaho Yesaia kaavu munggin nambe,
“Anutu nêêl nambe, ‘Onggango le, sa navu aambiing sate omaaho ti
na naamunggin vu hong in samu gate mop.’ ³^bOmaaho ti nando
taaku lumbalaamb-ambe navu teey lava nambe, ‘Ham samu
Omaaho Bop-ate mop, ham galo yite mop nanjip nivalok.’ ”
⁴ ^cTombe yik Jon sen nalipis hil-ato ond la nando taaku lumbalaamb-
ambe nanêêl tanasin nambe hil langgilin londpayo de lanjipis bel in
nambe Anutu kawiiy silate nipaya na. ⁵ Tombe hil vu taaku Yudia pin
osin hil Yelusalem pin lôôt lala vu Jon-ambe lanêêl silate va nipaya
langaah, tonde lipis sil hôôk bel bop Yoladan.
⁶ ^dJon lop lolop sen hil davu samu lak bik kamel anivalus-ato de
havêêh let bik naavi, tonde naya saapeek osin bayiiluk natu yite vanôôn,
⁷ ^ede nanêêl tanasin nambe, “Omaaho ti navu taamuyin sa, ond yite
niwêêk savok sa. Sak sa omaaho nipaya, same sa ningg vasa in nambe sa
kavaayin yite suul osin saambiing kul
vaalu naambe hil kul-aso dawiing vu silate yêêv e. ⁸ Sak saalipis ham
lak bel amu, de yik le biing-ambe ham anim vasa jak Vavi Vaambuung-
ate niwêêk.”

Yesu lipis bel
(*Matai 3:13-17; Luk 3:21-22*)

⁹Tonde sim Yesu vu bayêen Nasailet Galili be la vu Jon, tombe lipis yi
hôôk bel Yoladan. ¹⁰Yesu naahen nahôôk bel-ambe nalakala, tombe yi

^a **1:2** Mal 3:1; Mat 11:10 ^b **1:3** Ais 40:3 ^c **1:4** Sin 13:24; 19:4 ^d **1:6** 2King 1:8; Mat 11:8
^e **1:7** Sin 13:25

baandoni kahe, de Vavi Vaambuung hato nambe manak tumbaliyy-ambe lakando yi.¹¹^f Tombe lava ti laam vu baandoni nambe, “Sa noongg hong. Sahengg having hong lôôt osin sahengg anivasa vu hong.”

Saalang sahi Yesu
(Matai 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Tombe sim Vavi Vaambuung wiing-ambe la taaku lumbalaamb. ¹³^g La taaku lumbalaamb sen bik bamaan-ate taakuu-to ond la nando busin doo-yuuh-ambe Saalang sahi yi, de angela dahôôvu yi.

Yesu hako kul ak vu Galili
(Matai 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴^h Latung Jon hôôk kalaambus lung la, tonde Yesu la Galili be nêêl Anutu-te banye nivasa langaaah nambe, ¹⁵ⁱ “Busin sen Anutu navu ganggin yite hil-atu laam ngaaho lak lung la, om ham anggilin ham alompayo be ham ambiing gaving banye nivasa.”

Yesu teey hil paahuung dangga-so yumbeyuu
(Matai 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Yesu monaloh betum Galili nanyendangga tombe sim yi omaaho paahuung dangga yuuh, Simon ayuuh hali Endru, ond yuuh mondaate govak lukala betum, ¹⁷^j tombe Yesu nêêl vu yuuh nambe, “Manaan taamuyin sa in saambiing-ambe muuh gako omaahonôôn naambe sen muuh nako paahuung-ato.” ¹⁸ Om yik pavis atombe yuuh lavuuh yuuhate govak-ande yuuh sapa yi be yaal lala. ¹⁹ Tonde sim la daka having atombe yi Sebedi noow ayuuh Jems ayuuh hali Jon, yuuh dando lak kaanu be yuuh mosamu yuuhate govak, ²⁰ le pavis atombe teey yuuh lala vu yi. De yuuh lavuuh mangganaan Sebedi osin yite hil kul vaha dando lak kaanu, de yuuh taamuyin yi be lala.

Yesu hatiiy mamu nipaya la in omaaho ti
(Luk 4:31-37)

²¹^k Latok lala bayêen Kapenaum le mem Yuda-te busin sawaasin, tombe Yesu lukala dumb alo be wiing tanasin vu hil. ²²^l Tombe sil lavindis lôôt in yite tanasin, in me-nawiing tanasin nambe tanasin dangga-so le, yoo nawiing tanasin lohvu yêêv bop ti. ²³ De omaaho ti nando hôôk dumb alo ond mamu nipaya hôôvu yi, tombe teey nambe, ²⁴^m “Yesu Nasailet, gayêêvu hey in? Galaam

^f 1:11 Saam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ^g 1:13 Saam 91:11-13 ^h 1:14 Mak 6:17

ⁱ 1:15 Mat 3:2; Gal 4:4 ^j 1:17 Mat 13:47 ^k 1:21 Mat 4:13 ^l 1:22 Mat 7:28-29

^m 1:24 Mak 5:7

in nambe kawiiy hey na? Sa lak ganim nambe Anutu-te omaaho vaambuung hong.”²⁵ Le Yesu nêêl mamuu-ju nambe, “Olavam nama, onggavuuh omaahonôôn-anja de gana.”²⁶ “Tombe mamu hangeeyak bopataa be handu omaahonôôn-ande hato be la.”²⁷ Tombe hil pin lavindis lôôt-ambe lanêêl vu sil nambe, “Vaatii-ju? Tanasin moos tii-ju mava? Nanêêl va osin niwêêk om mamu nipaya nanyend vuun in lava.”²⁸ “Tombe Yesu banye la lohvus taaku Galili pin.

Yesu wiing Pita yenaavêêh having hil ngeeyaata nind vasa lak

(*Matai 8:14-17; Luk 4:38-41*)

²⁹ Sil vu dumb alo be lala voon, tombe Yesu having Jems ayuuh Jon-ambe yaal lalukala Simon ayuuh Endru-te bayêen alo.³⁰ Tombe Simon yenaavêêh anivaane be neep, tombe lanêêl vu Yesu pavis,³¹ om la laandiiy hôök nama be kandi lak, tombe nivaanêê-to lung la de kandi be la hayêêh vanôôn-ambe vu vu sil.

³² *P*Tonde soosin hôök-ambe taaku me lukala, tombe lako hil anind lakin osin hil sen mamu nipaya dahôôvu sil-ato pin lala vu yi.³³ Hil vu bayêen-anju pin lala lapup hôök vinavi,³⁴ *q*tombe wiing hil anind lakin vaha vaha ngeeyaata nind vasa nalak laah, tonde hatiyy mamu ngeeyaata be lato dala in omaahonôôn, de hilin mamu pin lavand jeen in nambe lalak ni nambe Anutu Noow yi om me-daanêêl yi langaah e.

Yesu nawiing tanasin vu Galili

(*Luk 4:42-44*)

³⁵ Yesu kandi hôök heendiisin-ambe la taaku lu malis ti tombe lohak.³⁶ Tonde Simon-aso hil sen dando having yii-to lala davu salo yi,³⁷ tombe latovu be lanêêl vu yi nambe, “Hil pin davu salo hong.”³⁸ Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Yana bayêen bu ti ti sen nando ngaahôô-to in saambiing tanasin vu sil gaving. Kul-anjo sen soo alaam in-ato.”³⁹ *o*Om yik la hatup hôök taaku Galili pin, be nawiing tanasin hôök silate dumb alo ti ti, de natiiy mamu dala in omaahonôôn.

Yesu wiing omaaho ti nipayêês anipaya lôôt-ato nivasa lak

(*Matai 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ Omaaho ti nipayêês anipaya lôôt-ato la vu Yesu be hatung kaatu vu de kataangg nambe, “Lohvu gandôôvu sa be sa ningg naavi nivasa jak?”⁴¹ Tombe Yesu ka pasiv in yi om hambe nama lak-ande nêêl vu nambe, “Êê-e, lohvus saandôôvu hong, om ganim naavi nivasa jak.”⁴² Tombe yik payêês lung la pavis-ande ninaavi nivasa lak.⁴³ Lung atonde Yesu wiing-

ⁿ 1:26 Mak 9:26 ^o 1:28 Mat 4:24 ^p 1:32 Mat 4:24 ^q 1:34 Mak 3:11-12

^r 1:35 Mat 14:23; Mak 6:46 ^s 1:39 Mat 4:23; 9:35

ambe la, de vu kôôvu yi nambe,⁴⁴ “Ongganggin hong, game naanêêl vaa-jo vu omaaho ti le, nganjo gana taato ganim naavi vu kul vaha sen datung salivangin-ato ti de onggatung salivangin nohvu Mose-te tanasin nêêl-ato in nambe mem hil lanjak ni naambe ganim naavi nivasa lak lung la.”⁴⁵ Le ma de la monanêêl vaa-jo banye hatup hôôk, om Yesu me-lohvu nambe dukana taaku ti be taato yi langaah e, om la nando taaku lu malis ti tombe hil vu taaku pin lala vu yi.

Yesu wiing omaaho sen nama yuuuh vaha nipayaa-to nivasa lak
(Matai 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 ¹ Busin heey lung la le mem Yesu laah Kapenaum yesin, tombe hil langoyin nambe nando baan. ² Om hil ngeeyaata lasupin lala vu be lapup lôôt, be lahilin vinavi having, de taaku vuuti me-neep e, tonde monanêêl Anutu-te banye nivasa vu sil. ³ Tombe hil lalaam-ambe omaaho yumbeyuuuh laaku omaaho nipaling ti vaha yuuuh nama nipayaa-to be lala in lana vu Yesu. ⁴ Le ma de hil ngeeyaata lahilin taaku de me-lukalaah nambe lana vu Yesu le, om sil kawiiy bayêen vuuti neep baandoni nivalok vu sen Yesu naalêê-to, tonde mem taaluuhin nilakin tii-jôôto osin kaanye lukala. ⁵ ^t“Yesu lak ni nambe sil alondpayo la timu vu yi om nêêl vu omaaho nipaling-anjo nambe, ‘Noongg-e, gate nipaya ond sa kawiiy la.’” ⁶ Tombe hil tanasin dangga heey dandôô-ju kand vu nambe, ⁷ ^v“Nêêl vaati nambêenju? Wiingin nambe savok Anutu. Lati lohvu nambe kawiiy nipaya na? Anutu timu yoo lohvu.” ⁸ Yesu yoo lak ni nambe sil oo kand vu nambêenju, om nêêl laah vu sil nambe, ‘Nambe vaati sen ham akam navu nambêenja hôôk ham alompayo?’ ⁹ De sa naanêêl vakasin ango tana in ham angge be ham anjak ni naambe nôôn keen? Sa naanêêl vu omaaho nipalinganjo naambe, ‘Gate nipaya ond sa kawiiy la,’ ond ham-ame le anjak ni le. Nganjo sa naanêêl naambe, ‘Okandi baale be omphaahinin gate kaanye de gana,’ ond mem ham e anjak ni naambe nôôn keen. ¹⁰ Om peey-anjo ham anjak ni naambe Omaahonôôn Noow laam vu baandoni ond yoo tu danggakook vu voon in nambe kawiiy hil-ate va nipaya na.” Tonde nêêl vu omaaho nipaling-anjôôto nambe, ¹¹ [“]Sa naanêêl vu hong naambe okandi gako gate kaanye jak-ambe ganaah gambaam.” ¹² ^wTombe yik kandi pavis-ambe hako yite kaanye hôôk sil amend-ambe la. Tombe lavindis lôôt be mem lako Anutu haale lak-ambe lanêêl nambe, ‘Yame aahe vati nambêenjo bôôy e.’”

^t 1:44 Mak 3:12; 7:36; Lev 14:1-32 ^u 2:5 Luk 7:48 ^v 2:7 Ais 43:25; 1Jon 1:9

^w 2:12 Mat 9:33

Yesu teey Liwi
(Matai 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Yesu laah betum nanyendangga yesin, tombe hil pin lasupin lala vu yi be nawiing tanasin vu sil. ¹⁴^xLung la de monala tombe yi Alpias noow Liwi nando hôök bayêen sen dako taakis hôök-ato, tombe nêêl vu nambe, “Ganaam taamuyin sa.” Om kandi be la taamuyin yi.

¹⁵ Tombe Yesu having yite maanggêêm-aso be lala dando be mondaya vanôôn vu Liwi baan, de hil sen dako taakis osin hil sen davu kalêêh tanasin-ato ngeeyaata lalaam-ambe dando daya vanôôn having sil. Yik hil ngeeyaata nambêenju yoo davu taamuyin yi. ¹⁶^yTonde yêêv Yuda heey yoo davu sapa silate gamburg ond danêêl sil nambe Palisai, ond silate tanasin dangga-so vaalu layi de Yesu naya vanôôn having hil anipaya osin hil sen dako taakis-ato, tombe lanêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, “Nambe vaati sen naya vanôôn having hil sen dako taakis osin hil anipaya vaaluu-ju?” ¹⁷Le Yesu hangoyin atombe nêêl vu sil nambe, “Hil anind vasa ond me-dala vu dokta le, nganjo hil sen nind lakin-ato ond mem dala vu. De sak same alaam in nambe naateey hil sen datee sil ak nambe sil anivasaa-to le, ma, nganjo sa laam in naateey hil anipaya.”

Lalingin Yesu in hil dalakin sil in vanôôn
(Matai 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Busin ti Jon-ate maanggêêm sen davu sapa yii-to osin hil Palisai dalakin sil in vanôôn-ande dando meep in nambe mondano hak na vu Anutu. Tonde omaaheey lalaam-ambe lalingin Yesu nambe, “Jon-ate maanggêêm-aso osin Palisai-te hil dalakin sil in vanôôn-ande dando meep, de nambe vaati sen gate maanggêêm-aso me-dalakin sil in vanôôn e?” ¹⁹ Tombe Yesu nêêl vakasin pakwesin-anjo vu sil nambe, “Hil lasupin lala in daapêélis gaving omaaho ti in hako vêêh moos ond sil-ame lalohvu nambe lanjakin sil in vanôôn-ande sil mando meep e, le nama. In silate omaahôô-ju naahen nando having sil, om sil-ame lalohvu nambe me-lanjakin sil in vanôôn-ande mando meep e. ²⁰ Nganjo busin ti le naatok naam atombe hil e lanôôh omaahôô-juuto na vêêl in yite hil, ond mem le lanjakin sil in vanôôn.

²¹ “De tôomb ti nimbôôy-ambe ahembalap ak tombe kweek ond omaaho ti me-naanduu moos kamu ti jakanaah e. Le naambe naanduu moos kamu ti jakanaah ond le naakweek nimbôôy-ato be naatu bopataa jak. ²² Omaaho ti me-le naatooy wain moos dukana bik naavi nimbôôy e. Naambe kaasêêh dukana ond wain e buuk-ambe bapuu bik naavi biliyak-ande kaasêêh na. Wain moos ond kaasêêh dukana bik naavi moos ond mem.”

^x 2:14 Jon 1:43 ^y 2:16 Mat 11:19; Luk 15:1-2

Vakasin lak busin sawaasin
(Matai 12:1-8; Luk 6:1-5)

23^zBusin sawaasin ti tombe Yesu having yite maanggêêm-aso be laloh mop ti sen neep hôôk kul lavaun-ato be lala, tombe yite maanggêêm-aso kalêêh wit nôôn-ambe, landaah^a. 24 Tombe Palisai lanêêl vu yi nambe, “Gangge, nambe vaati sen davu kalêêh wit nôôn? In me-lohvu nambe yaambiing kul hôôk busin sawaasin e.” 25^bTombe nêêl vu sil nambe, “Vu bôôy sen vanôôn ma in Devit having yite hil sen laving yii-to, ond layimb ahend tombe wiing vaati? Mak ham-ame asevin mava? 26^cNambe bôôy sen Abaiata tu yêêv bop vu kul vaha sen datung salivangin-ato, ond Devit lukala Anutu-te dumb alo tombe ya vanôôn sen hil latung vu Anutuu-to. Vanôôn-anju ond tanasin neep nambe omaahonôôn-ame lanja le, yik kul vaha salivangin-ate yoo lanja, le ma de Devit ya de vu vu yite hil having.”

27^dTonde Yesu nêêl vu sil nambe, “Anutu wiing busin sawaasin lundoos in dôôvu omaahonôôn, de me-hatung omaahonôôn in nambe kand bu busin sawaasin naatu bopataa lôôt savok sil e. 28 Om yik Omaahonôôn Noow tu busin sawaasin-ate danggakook having.”

Yesu wiing omaaho ti nama nipaya nivasa lak
(Matai 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 1 Yesu lukala dumb alo yesin laah, tombe omaaho ti nama vaalu nipaya nandôô-ju. 2^eTombe hil-anju langget Yesu lôôt in nambe lanji naambe biing omaahôô-ju nama nivasa jak dôôk busin sawaasin, ond daanêêl vakasin ti jak yi. 3 Tombe nêêl vu omaaho ti sen nama nipayaa-to nambe, “Okandi be ganaam nganjo.” 4^fTonde lingin sil nambe, “Va ango tana lohvu tanasin nêêl, nambe yaambiing va nivasa dôôk busin sawaasin, me yaambiing va nipaya? Nambe yaandôôvu omaahonôôn-ambe mando nivasa me yaanyiis-ambe jimb?” Lemu sil oo dando lavand masin, 5^gtombe me hako hôôk sil-ande ahekalin-ambe lopayo nimeen in sil alondpayo niwêêk ak, tonde mem nêêl vu omaahôô-juuto nambe, “Otalo namam.” Om talo nama tombe nivasa lak. 6^hOm pavis atombe

^z 2:23 Diu 23:25 ^a Maak 2:23 Yuda-te tanasin ti neep hôôk Diuteronomi 23:25 nambe omaaho ti-te kul neep vu mop nanyendangga, tombe hil daloh mop-ambe dayimb ahend, ond sil kalêêh omaahôô-ju yite wit nôôn daka nanjip mop nanyendangga be sil gandaah-ande vakasin ma. Nganjo yêêv-aso danêêl nambe dôôk busin sawaasin ond hil-ame kalêêh wit nôôn daka be gandaah e, in danêêlin va pin nambe hil-ame lambiing kul pasividaka dôôk busin sawaasin e, malis lôôt. Le Yesu nêêl Devit-ate vakasin laah vu Palisai-so in nambe bêêl sil alund jak, in sil sahi nambe Devit yimb ahe be ya vanôôn om lung, tonde Yesu-te maanggêêm-aso ond me-kand pasiv in sil e. ^b 2:25 1 Sml 21:1-6
^c 2:26 Lev 24:5-9 ^d 2:27 Diu 5:14 ^e 3:2 Luk 13:14 ^f 3:4 Luk 14:3 ^g 3:5 Jon 11:33;
12:40 ^h 3:6 Mat 22:15-16

Palisai-so laluus-ambe lala lasupin having Helot-ate hil be mem sil davu salo mopaatôôv in nambe lanyiis Yesu be jimb.

Hil ngeeyaata lasupin dando betum Galili nanyendangga

⁷Yesu having yite maanggêêm-aso be lala betum, tombe hil Galili ngeeyaata lôôt davu taamuyin sil, de hil vu taaku Yudia, ^{8ⁱ}de vu Yelusalem osin taaku Idumia,

de vu bel Yoladan vaalu alo, de vu Taia yuuuh Saidon. Hil ngeeyaata lôôt langoyin va pin sen nawiing-ato tombe lala vu yi, ^{9^j}om nêîl vu yite maanggêêm-aso nambe sil gako kaanu ti naam ganggin yi in nambe hil ngeeyaata om le langgilin yi. ^{10^k}In Yesu wiing hil ngeeyaata nind vasa lak lung la, ondeey hil anilakin pin dandu sil in nambe namand na palaah yi de nind vasa jak. ^{11^l}Tonde mamu nipaya sen lalukando omaahonôôn-ato layi Yesu tombe lala lato pataav baambund neep voon hôôk vaha, de langeeyak-ambe lateey nambe, “Anutu Noow hong.” ^{12^m}Tombe vu kôôvu sil niwêêk nambe sil-ame daanêîl yi langaah e.

Yesu holin yite sinaale nomaayuuuh-ambe laam yuuuh

(Matai 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³Yesu lakala taaku lu kandu ti be teey hil sen wiingin sil-ato be lala vu yi. ¹⁴Tombe holin sil nomaayuuuh-ambe laam yuuuh in nambe sil mando gaving yi, de le biing sil lana daanêîl tanasin gaving, ¹⁵tonde bu niwêêk vu sil in nambe sil gatiy mamu gato na in omaahonôôn.

^{16ⁿ}Holin sil nomaayuuuh-ambe laam yuuuh-ato, de nêîl Simon haale ngo nambe Pita. ^{17^o}Tonde Sebedi noow ayuuuh, Jems ayuuuh Jon ond nêîl yuuuh haalend ango nambe Boanesis, dangga nambe yuuuh lalohvu kalang natuuuh. ¹⁸Tonde Endru, Pilip, Batolomai, Matai, Tomas, Alpias noow Jems, Tadias, Simon ango sen naanjiihin hil Yuda in nambe gatiy hil Lom lanaa-to, ^{19^p}de Yudas Iskaliot sen taato Yesu langaah-ambe hil lalôôh-ato.

Yesu yuuuh Belsebul

(Matai 12:24-32; Luk 11:14-23; 12:10)

^{20^r}Yesu laah baan lemu hil ngeeyaata lasupin sil laah-ambe dando, tombe lahilin Yesu having yite maanggêêm-aso, de me-lalohvu nambe lanja vanôôn e. ^{21^s}Tombe Yesu-te hil lango be lala in nambe gako yi be lanaah, in lanêîl nambe, “Lukook wiing paya.” ^{22^t}De tanasin dangga-so sen lalaam vu Yelusalem-ato lanêîl nambe, “Belsebul nando having yi.”

ⁱ 3:8 Mat 4:25 ^j 3:9 Mak 4:1; Luk 5:1-3 ^k 3:10 Mat 14:36 ^l 3:11 Luk 4:41

^m 3:12 Mak 1:34 ⁿ 3:16 Jon 1:42 ^o 3:17 Luk 9:54 ^p 3:20 Mak 6:31 ^q 3:21 Jon 10:20

^r 3:22 Mat 9:34; 10:25

De vaalu lanêêl nambe, “Mamu-te yêêv bop Belsebul hôôvu yi ondeey natiiy mamu la in omaahonôôn.”

²³ Tombe Yesu teey-ambe hil lala vu yi, be nêêl vakasin pakwesin ti vu sil nambe, “Saalang e gatiiy Saalang na naambe tana? ²⁴ Naambe hil taaku bop ti yoo lanyiis sil-ambe baasuh sil na lu yuuuh, ond sil-ame lalohvu nambe mando nivasa le. ²⁵ De naambe hil dangga ti sen dando hôôk bayêen timuu-to yoo lanyiis sil-ambe baasuh sil na lu yuuuh, ond sil-ame le mando javuh ti le. ²⁶ De naambe Saalang gatiiy yite kul vaha mamu nipaya-so ond

sil o Saalang-aso yoo laasuh sil la lu yuuuh, ond sil-ame le mando javuh ti le, le nama. ²⁷ Omaaho ti me-lohvü nambe jakana omaaho nipaya niwêek ambaan-ambe bu vêel yite va le. Biing naambêenjo ond naanduuuh yi tatin, le mem gako yinêen va pin sen lukando bayêen alô-to be na.

²⁸ “Sa naanêêl keen vu ham naambe va nipaya osin vakasin palesin pin sen omaahonôôn danêêl-ato, ond Anutu lohvü nambe kawiiy na pin, ²⁹ nganjo omaaho ti naanêêl Vavi Vaambuung pale, ond Anutu me-le kawiiy na le, yoo le nanjip danggata osin danggata.” ³⁰^s Yesu nêêl vakasin nambêenjo in danêêl nambe mamu nipaya ti nando having yi deey.

Yesu tangganaan osin halindin

(Matai 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹^t Yesu tangganaan osin halindin lato daale voon-ambe lanêêl vakasin la vu yi. ³² Tonde hil ngeeyaata dando be lambuuuh yi tatup tombe lanêêl vu nambe, “Ohangoyin a? Tam having halim-aso lato daale voon-ambe dalingin hong.” ³³ Le nêêl laah vu sil nambe, “Ataak having halingg-aso laheey?” ³⁴ Tonde me hako hôôk-ambe yi hil sen lambuuuh yi tatup-ato be nêêl vu sil nambe, “Ham angge, ataak-aso halingg-aso sen manyinjo, ³⁵ in hil sen dawiing va lohvü Anutu ka ond mem sa halingg osin sa vangaangg-ambe sa ataak-aso sil.”

Vakasin pakwesin lak omaaho ti vaalôôh vave

(Matai 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 ¹“Yesu laah betum nanyendangga be wiiing tanasin yesin. Tombe hil ngeeyaata lasupin lala vu yi om lakala nando kaanu ti, de hil pin dando betum nanyendangga. ²”Tombe wiing tanasin lak vakasin pakwesin ngeeyaata ond nêêl ti vu sil nambe, ³“Ham gango le. Omaaho ti la in nambe baalil vave dukana kul moos. ⁴”Monaalil atombe vaalu tok nando mop, tombe manak lalaam-ambe laya lôôt. ⁵ De vaalu tok lakando ngaanggis pasivdaka sen lakando tatuuh baandonii-to, tombe

^s 3:30 Jon 10:20 ^t 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Sin 1:14 ^u 4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

^v 4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

mem me valup pavis, ⁶le ma de taaku vavak ak-ambe malan pavis, tombe bambôôv valok-ate in kangga me-lukala le. ⁷De vaalu lukala ganggwak dangga, tombe ganggwak valup having-ambe yêes, om me-yiis nôôn e. ⁸Tonde vaalu lukala ngaanggis anivasa ond valup-ambe yiis nôôn. Heey yiis nôôn doo-ti be nomayaayuh, de

heey yiis nôôn doo-yaal, de heey yiis nôôn doo-namaavaalu.” ⁹Lung atonde nêêl nambe, “Omaaho ti nambe nanye neep ond gangoyin.”

Yesu-te vakasin pakwesin-anju dangga nambe vaati?

(*Matai 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰Yesu nando lundoos e mem yite maanggêêm nomayaayuh-ambe laam yuuuh-ato be hil vaalu lala dando having in gango vakasin, ond lalingin vakasin pakwesin dangga vu yi. ¹¹Tombe nêêl vu sil nambe, “Ham ond mem Anutu nanêêl vakasin sen vun yii-to langaah vu ham lak sen Anutu nanggin yiay-ato, lemu hil vaalu sen dando nanyendanggaa-to ond dango vakasin pakwesin amu, ¹²^win nambe

‘Lanji lôôt lemu me-lanjak ni le, de gangoyin lôôt lemu me-daatokak dangga le. Nambêenja sil-ame langgilin sil alondpayo naah vu Anutu, de Anutu me-kawiiy silate nipaya na le.’ ”

Yesu tatekin vakasin pakwesin lak vavêê-to

(*Matai 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham-ame alak vakasin pakwesin tii-ju ni le, om ham e anjak vakasin pakwesin pin ani naambe tana?

¹⁴“Omaaho sen naail vavêê-to ond lohvu omaaho nanêêl Anutu-te tanasin. ¹⁵Vave vaalu tok nando mop ond lohvu hil vaalu dango vakasin, le ma de Saalang navu sapos vakasin sen dangôô-to nala pavis. ¹⁶Tonde vave vaalu tok lakando ngaanggis pasivdaka sen lakando tatuuh baandonii-to, ond lohvu hil vaalu sen dango vakasin-ambe dako lak pavis-ambe dapêêlis, ¹⁷^xlemu lalohvu va sen kangga me-lukala le, om dando daka vêêl e mem va nimeen natokak sil, me hil danêêl sil in davu sapa Anutu-te vakasin, tombe sim nind baya be davuuh Anutu la pavis. ¹⁸Tonde vave vaalu sen tok lukala ganggwak danggaa-to, ond lohvu hil vaalu sen dango Anutu-te vakasin, ¹⁹^ylemu sil alondpayo nimeen in kand navu va voon-ate osin menôôn in kupak ayuuuh mone bop, de sil oo dawiingin va vaha vaha pin, tombe sil akand oo navu va nambêenjo natu bopaata nahilin Anutu-te vakasin, om me-le nôôn jak vu sil e. ²⁰De vave vaalu tok lukala ngaanggis anivasa-to, ond lohvu hil vaalu sen dango vakasin-ambe daasu lukala londpayo be dawii-having, ond sil dayiis nôôn lohvu vave yiis nôôn anivasa-to, ond vaalu dayiis nôôn pasivdaka lohvu vave vaalu yiis nôôn 30, de vaalu dayiis

^w 4:12 Ais 6:9-10; Jon 12:40; Sin 28:26-27 ^x 4:17 Mat 26:31 ^y 4:19 Mat 19:23-24

nôôn ngeey daka lohvu vave vaalu yiis nôôn 60, de vaalu dayiis ngeeyaata lôôt lohvu vave vaalu yiis nôôn 100.”

Vakasin pakwesin lak lam
(Luk 8:16-18)

²¹^zYesu nêîl vu sil nambe, “Omaaho ti taalungg hôök lam in nambe gatung dukana dêêngg alo me gatung dukana pêêt kambini mavâ? Malis, taalungg hôök in nambe gatung jamando pêêt baandoni. ²²^aDe vakasin pin sen neep vunin-ato ond le nanjip langaah, de vakasin sen vayum yii-to, ond le kavaayin naam langaah pin. ²³Omaaho ti nanye neep ond gangoyin.”

²⁴^bTombe nêîl vu sil nambe, “Va sen ham nango ond ham akam bu nivasa mem ham e naatokak vakasin dangga, de Anutu le biing-ambe ham anjak ni lôôt. ²⁵^cOmaaho ti ka navu vakasin nivasa ond Anutu le bu ka vaalu gaving-ambe jak ni lôôt. Le naambe omaaho ti doosin vakasin, de me-ka navu vakasin ti le, ond kakook daka sen neep vu yii-to ond Anutu le nôôh vêîl.”

Vakasin pakwesin lak vave

²⁶Yesu nêîl nambe, “Anutu nanggin yite hil lohvu omaaho ti naalôôh vave hôök kul moos, ²⁷^dtombe omaahôô-ju neep busin-ande kandi lak hôök samiinaanôôn lohvu busin pin, tonde vave valup lemu doosin nambe vave valup-ambe bop ak nambe tana. ²⁸Ngaanggis yoo wiing-ambe vanôôn amekaalus valup-ambe lis ak, tombe nalu vuuk, tonde mem yiis nôôn anivasa. ²⁹^eVanôôn nôôn ak lung la, le mem lasap ak yipak in vanôôn-ate busin lung la.”

Vakasin pakwesin lak môônd nôôvoow
(Matai 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰Yesu nêîl nambe, “Yiiy taahu sen Anutu nanggin yite hil-ato jak vaati?Yiiy naanêîl vakasin pakwesin jak vaati? ³¹Yik lohvu môônd nôôvoow, in môônd nôôvoow-anju nipasiv lôôt, de me-bop lohvu haah vaalu nôôn e, ³²lemu môônd nôôvoow naatok-ambe balup, tombe omaaho ti gako be na baalôôh, ond valup-ambe kaluuu haah pasi-pasiv pin la, de bopaata lak-ambe vaasuh nama salak bop bop tombe manak dahaav vunis hôök lis-ambe dando hôök kôôh.”

Yesu nêîl vakasin pakwesin ngeeyaata
(Matai 13:34-35)

³³Nêîl tanasin lak vakasin pakwesin ngeeyaata nambêênu vu hil lohvu sil akand in nambe yoo le lanjak ni. ³⁴Vakasin vaalu ond me-nêîl

^z 4:21 Mat 5:15 ^a 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 ^b 4:24 Mat 7:2 ^c 4:25 Mat 13:12

^d 4:27 Jem 5:7 ^e 4:29 Joel 3:13; Taato 14:15

langaah e, yik yoo nêêl tu vakasin pakwesin amu vu hil, tonde having yite maanggêêm-aso be lala dando lundoos, le mem tatekin vakasin pakwesin-anjuuto pin dangga langaah vu sil.

Yesu wiing vavi jamba melaas ak
(Matai 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵Hôôk busin-anju, ond soosin hôôk atombe Yesu nêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, “Yana betum vaalu.” ³⁶Om lavuu hil alu bopaataa-ju be dando, de lalakala kaanu ti sen Yesu lakandôô-to be lala. Lako Yesu be lala tonde kaanu heey taamuyin. ³⁷Tombe vavi jamba laam bopaata be bel têey lukala kaanu lopayo lôôt-ambe wiingin nambe naapup, ³⁸le Yesu hambe lu lakaneep pilo be neep ka lingin ak kaanu ahus. Tombe maanggêêm-aso layêêvu be lanêêl vu nambe, “Kaputung-e, yiyy navu aanggimb-anjo. Game gakam navu yiyy e?” ³⁹Tombe Yesu kandi be nêêl vavi yuuh bel nambe, “Lung. Olavam nama de onanggop tatimasin.” Tombe vavi ma la de bel neep tatimasin. ⁴⁰Tonde nêêl vu sil nambe, “Ham naham nalak in? Nambe vaati om ham-ame awii-having e?” ⁴¹Tombe kanund la lôôt-ambe lanêêl vu sil nambe, “Omaaho tii-jo mak lati ondeey vavi yuuh bel nanyend vuun in lava?”

Yesu hatiyy mamu in omaaho ti
(Matai 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 ¹Sil latok lala Gelasa-te taaku neep betum vaalu,
²tombe Yesu luus-ambe la, tonde omaaho ti mamu nipaya dahôôvu yi ond vu lavandangga sen omaahonôôn bandumb-ato be hato vu Yesu. ³Omaahôô-ju yoo nando hôôk lavandangga sen omaahonôôn bandumb-ato, de hil-ame lalohvu nambe talu yi le, tonde hees aniwêek lôôt ond me-lohvu having e. ⁴In davu talu yi lak hees aniwêek osin lasi lok hôôk-ambe napuvu vaha yuuh boyambôôy, le ma de navu taso lôôt atombe hees aniwêek napuuh, de navu paanyêêh lok-ambe navu kalêêh. Omaaho ti me-lohvu nambe naapuvu be melaas jak e. ⁵Nangeeyak-ambe natup hôôk lohvu lavandangga osin kandu nalu ti ti businaandiin osin vandiisinaandiin, de nalaah ninaavi lak tatuuh lohvu busin pin.

⁶Tombe naale diin le yi de Yesu la hato, tombe hatup-ambe la hatung kaatu vu, ⁷⁻⁸de Yesu nêêl vu mamu nambe, “Mamu nipaya-e, onggavuuh omaahôô-jo de gana.” Tonde mamu nêêl laah osin lava bopaata nambe, “Anutu baandoni noow Yesu, gayêêvu sa in? Sa naanêêl lak Anutu naambe game gambu nivaane vu sa le.” ⁹Tonde Yesu lingin nambe, “Ohaalem nambe?” Le nêêl nambe, “Sa haalengg nambe Omaaho-maaho, nambe hey ngeeyaata lôôt.” ¹⁰Tonde kataangg osin niwêêk vu Yesu nambe me-gatiyy sil lana taaku ngo le.

^f 5:2 Mak 1:23 ^g 5:7 Mak 1:24

¹¹Tonde bik ngeeyaata mondaya va daale vahandangga ti ngaaho vu taakuu-ju, ¹²tombe mamu kataangg Yesu nambe, “Gambiing-ambe hey aandukana bik-anju londpayo.” ¹³Om Yesu lienggis-ande mamu nipaya lavuuuh omaaho sen-anjuuto de lalukala bik alondpayo, tombe bik pin-anju latup-ambe laluus taaku pake be lalukala betum, tombe lanum bel-ambe layimb valok-ate. Bik-anju ngeeyaata lôôt lohv 2 taosen.

¹⁴Tonde hil sen danggin bik-ato lapak-ambe lala lanêêl banye vu hil bayêen bop osin bayêen pasi-pasiv pin, be lalaam in nambe lanji vaa-ju.

¹⁵Om lalaam vu Yesu be layi omaaho sen mamu Omaaho-maaho lahôôvu boyambôôy-ato, ond lukook anivasa lak-ambe havêêh yite tôômb laah-ande nando, tombe layêenin lôôt. ¹⁶Tombe hil sen layi mend ak vaa-ju ond lala lanêêl va sen Yesu wiing vu omaaho tii-ju osin lanêêl va sen lak bik-ato having. ¹⁷Tombe sil kataangg Yesu nambe gavuuh silate taakuu-ju de na.

¹⁸Yesu naahen nalakala kaanu, tonde omaaho sen mamu hôôvu bôôy-ato, ond kataangg nambe, “Sana gaving hong-o.” ¹⁹Le ma de Yesu lonin-ande nêêl vu nambe, “Ganaah gambaam-ambe onaanêêl vu gate hil naambe Omaaho Bop ka pasiv in hong-ambe samu hong lôôt.” ²⁰Om omaahôô-ju laah-ambe nêêl vakasin sen Yesu samu yi be nivasa lak-ato langaah vu hil lohv taaku nomaayuuuh sen danêêl nambe Dekapolis-ato, tombe hil pin lavindis lôôt.

Yailus nowaavêêh ayuuuh vêêh ti sen hambe nama lak Yesu-te lolop-ato
(*Matai 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹Lako Yesu lak kaanu be laah betum vaalu yesin, tombe nando hôôk bel nanyendangga, de hil ngeeyaata lasupin lala vu yi. ²²Tombe yêêv dumb-ate ti, haale nambe Yailus, yi Yesu tombe la hato pataav baambu neep voon hôôk vaha, ²³ⁱde kataangg niwêêk vu yi nambe, “Sa nonggaavêêh nilak bopaata be navu jimb, om ganaam gambe namam jak yi in nambe nivasa dôôk-ambe mando.” ²⁴Tombe Yesu la having-ambe yuuuh lala, de hil ngeeyaata lambuuh yi vaalu vaalu be lala.

²⁵Tonde sim vêêh ti ond vêêh-ate nilakin tovu tombe yoo nando bayêen pasiv nalak busin pin lohv ta nomaayuuuh-ambe laam yuuuh, ²⁶tombe nala vu dokta ngeeyaata in davu samu yi, de navu mone la vu dokta-so boyambôôy-ambe yinêêh mone lung la, le ma de me-nivasa nalak e, de yite nilakin tu bopaata. ²⁷⁻²⁸^jTombe hangoyin Yesu banye be ka vu nambe, “Sa gambe namangg jak yite lolop amu ond sale sa ningg vasa dôôk.” Om lukala hil lavuun-ambe naale Yesu dami de hambe nama lak yite lolop, ²⁹tombe nilakin lung la pavis, de mem hangoyin nambe nivasa lak lung la. ³⁰^kTombe Yesu lak ni nambe yite niwêêk wiing omaaho ti

^h 5:20 Mat 4:25; Mak 7:31 ⁱ 5:23 Mat 8:3; Mak 7:32 ^j 5:27-28 Mak 6:56; Mat 14:36

^k 5:30 Luk 6:19

nivasa lak, om hilin pavis-ambe lingin nambe, “Lati hambe nama lak sate lolop?”³¹ Le yite maanggêêm lanêîl vu nambe, “Gahe hil ngeeyaata lambuuuh hong tatup-anjo, le sim galingin nambe lati hambe nama lak hong?”³² Tombe me hako hôôk in nambe ji omaaho ti sen hambe nama lak yii-to,³³ tonde vêêh-anju lak ni nambe Yesu-te niwêêk wiing-ambe nivasa lak om yêenin-ambe hees, tombe hato pataav baambu neep voon hôôk Yesu vaha de néêl vakasin pin langaah vu yi.³⁴^l Tonde Yesu néêl vu nambe, “Nonggaavêêh, gawii-having ondeey ganim vasa lak, om gana osin galompayo ahelavis in gate nilakin lung la valok-ate.”

³⁵ Naahen monanêîl atonde omaaheey vu Yailus ambaan-ambe lato lanêîl vu Yailus nambe, “Nomaavêêh ame yip, om onaanêîl vu yêêv naambe mando de menaam e, jip.”³⁶ Tombe Yesu hango sil lavand atombe néêl vu yêêv dumb-ate nambe, “Game naham jak e, yik gambiing gaving amu.”³⁷ Tombe lonin hil pin dando de hako Pita having Jems ayuuh hali Jon-ambe sil lala.³⁸ Sil latok lala yêêv dumb-anjôoto baan, le yi de hil dawiing nindaandun bopaata osin dasu lôôt.³⁹^m Tombe Yesu lukala bayêen alo be néêl vu sil nambe, “Ham nawiing nindaandun bopaata de ham nasu bopaata lôôt in? Unaavepasiv-ame yimb e, nganjo yoo neep anêen.”⁴⁰ Le sil lanop ak yi, om hatiyy sil lala voon-ande hako unaavepasiv mangganaan ayuuh tangganaan osin yite maanggêêm yaal sen laving yii-to be lalukala bayêen alopayo sen unaavepasiv neep hôôk-ato.⁴¹ⁿ Tombe lôôh hôôk unaavepasiv nama de néêl vu hôôk sil lavand nambe, “Talita kumi,” dangga nambe “Unaavepasiv, sa naanêîl naambe okandi jak.”⁴² Tombe yik unaavepasiv kandi lak pavis-ambe naale nala. Layi tombe kanund la lôôt. Unaavepasiv-anju yite ta nomaaayuuuh-ambe laam yuuh.⁴³^o De Yesu vu kôôvu sil niwêêk nambe me-daanêîl-ambe omaaho ti me-gango vaa-ju banye le, de néêl vu sil nambe lambu vanôôn-ambe unaavepasiv-anju ja.

Hil Nasaaltet anind bayá in Yesu (Matai 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 ¹ Yesu kandi vuu-ju be laah baan, tombe yite maanggêêm-aso taamuyin yi be lala. ²^P Huli-la dumb alo hôôk busin sawaasin, tombe wiing tanasin-ambe hil ngeeyaata langoyin-ambe lavindis nambe, “Omaahôô-jo hako tanasin danggakook osin lukoob bopaataa-jo vu tana, om sen nawiing taahu taahu osin niwêêk-anjo.³^q Omaahôô-jo mak yi kaamunda yik Malia noow-anjo, de halindin ond Jems ayuuh Joses de Yudas ayuuh Simon, de vangaandin sen dando having yiii-anjo.” Tombe sil ahend kalin vu yi. ⁴ Le Yesu néêl vu sil nambe, “Omaaho ti nanêîl

^l 5:34 Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 ^m 5:39 Jon 11:11 ⁿ 5:41 Luk 7:14 ^o 5:43 Mak 1:44;
7:36 ^p 6:2 Jon 7:15 ^q 6:3 Jon 6:42 ^r 6:4 Jon 4:44

Anutu-te vakasin langaah ond hil dako omaahôô-ju haale lak lohvu taaku pin, lemu hil vu yite baan dangga dosin osin hil sen sil dangga ti be sil ambaand ti, ond sil-ame dako yi lak e.”⁵ Tombe Yesu me-lohvu nambe biing taahu taahu ti vu manyinju le, in hil-ame lawii-having yi le, yik hambe nama lak hil anind lakin lavuuti be nind vasa lak.⁶ Yesu vindis in hil-ame lawii-having yi le, tonde la hanjung hôôk bayêen bu ti ti be wiing tanasin vu hil.

Yesu wiing yite sinaale nomaayuuuh-ambe laam yuuh-ato lala
(Matai 10:5-15; Luk 9:1-6)

⁷ Yesu teey yite maanggêêm nomaayuuuh-ambe laam yuuh-ato lalaam vu in nambe biing sil yuyuuuh-ambe lana, de vu niwêek vu sil in nambe sil gatiiy mamu nipaya lana in omaahonôôn. ⁸ “Tonde nêêl vu sil nambe sil-ame namand dôôk vati be lana mop e, yik sil namand dôôk paatôôn timu, de sil-ame gako vanôôn osin vaahes e, de mone me-dumbaale silate gis e,⁹ lanjop suul amu de me-lanjop lolop yuuh e. ¹⁰ Tonde nêêl vu sil nambe, “Ham anjakana bayêen ti, ond yik ham oo mando lak bayêen tii-ju nivalok-ambe na balup busin sen ham gavuuh sil-ato, le mem ham ana taaku ngo. ¹¹ Naambe hil vu taaku ti me-gako ham jak e, de me-gango ham lavam e, ond ham gavuuh taakuu-ju na, de ham tatehin kambus sen nando lak ham vaham-ato naah in taato silate nipaya langaah.” ¹² Tonde mem sil lala lawiing tanasin nambe hil langgilin sil alondpayo,¹³ ^wde latiyy mamu ngeeyaata lala in omaahonôôn, de sil kaasêêh hahaanôôn aniluk lak hil anilakin ngeeyaata be sil anind vasa nalak.

Jon sen nalipis hil-ato yimb
(Matai 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ ^x Yesu banye lohvu taaku pin, tombe omaaho lulemak haale nambe Helot, ond hango banye de hil vaalu lanêêl nambe, “Jon sen nalipis hil-ato ond kandi lak laah-ambe nando moos om nawiing taahu taahu osin niwêek.” ¹⁵ De hil vaalu lanêêl nambe, “Manyinju Eliya sen nanêêl Anutu-te vakasin bôôy-ato,” de vaalu lanêêl nambe, “Anutu-te omaaho ti lohvu hil sen danêêl Anutu-te vakasin langaah bôôy-ato.” ¹⁶ Tombe Helot hango de lanêêl nambêenju om nêêl nambe, “Jon sen saawiing-ambe omaaho ti katôôv ka laa-to ond yik kandi lak laah-anju.”

¹⁷ In bôôy Helot wiing-ambe lala lalôôh Jon-ambe landuuh-ande latung lukala kalaambus. Wiing nambêenju in dangga nambe Helot hali Pilip ond Helot lakin vane Helodias,¹⁸ ^yle sim Jon nêêl Helot nambe, “Ohako halim vane om me-lohvu le.” ¹⁹ Tombe Helodias ahekalin vu Jon om

^s 6:5 Luk 4:40 ^t 6:7 Luk 10:1 ^u 6:8-11 Luk 10:4-11 ^v 6:11 Sin 13:51 ^w 6:13 Jem 5:14
^x 6:14 Mat 16:14; Mak 8:28 ^y 6:18 Lev 18:16

wiingin nambe nyiis-ambe jimb, le ma de Helot hilin Jon-ambe hako be la hatung hôök kalaambus. ²⁰Helot nayêenin Jon in lak ni nambe omaaho nivalok osin vaambuung ti ondeey hilin. Tombe Helot nango Jon-ate vakasin-ambe ka vasa, lemu ka vaalu vaalu lohvu busin pin.

²¹Tombe busin ti Helodias tovu mopaatôôv ti nambe Helot aka vu yite busin sen tangganaan hako yii-to, tombe wiing vanôôn bopaata vu yêev gaaman-aso pin de yite yêev ngaamong-ate, osin himbop bop vu Galili pin. ²²Tombe Helodias nowaavêh lukala vu sil-ambe

nakôômbs, tombe Helot-aso hil pin sen daya vanôôn-ato layi be ahend anivasa lôôt vu, om omaaho lulemak Helot nêêl vu vehaavu nambe, “Gawiingin gako vati ond onaanêel-ambe saambu vu hong. ²³^aSa naanêel keen baandoni naambe okataangg vati vu sa ond sale aambu vu hong, de naambe gawiingin nambe saambu sate taaku vaalu be ongganggin, ond yik sale aambu vu hong.” ²⁴Tombe vehaavu laah-ambe lingin tangganaan nambe, “Sale naanêel vaati?” Le nêêl nambe, “Okataangg Jon sen nalipis hil-ato lukook.” ²⁵Om hatup-ambe lukalaah pavis vu omaaho lulemak-ambe nêêl vu nambe, “Saawiingin nambe gambu Jon sen nalipis hil-ato lukook vu sa. Onggatung hôök kaambum ti, be gambu vu sa pavis.” ²⁶Tombe sim omaaho lulemak Helot lopayo nimeen lôôt, le ma de ka vu nambe me-tatuhin vehaavu le, in taato nama lak baandoni hôök yêev-aso pin sen dando having yii-to mend, ²⁷om pavis atombe omaaho lulemak nêêl vu hil ngaamong vaha ti nambe na gako Jon alukook naam, om la katôôv ka hôök bayêen kalaambus alo. ²⁸Tombe hatung Jon alukook hôök kaambum ti le mem hako be laah vu vu vehaavuu-ju, tombe vehaavuu-ju hako be la vu vu tangganaan. ²⁹Tonde sim Jon-ate maanggêêm-aso sen davu sapa yii-to lango banye, tombe lala lako ninaavi be lala lambe neep hôök lavandangga.

Yesu vaat hil ngeeyaata lôôt lohvu 5 taosen
(Matai 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰“Sinaale-so sen Yesu wiing sil lala-to, ond lasupin lalom vu Yesu be latulin va pin sen lawiing osin tanasin sen lanêel-ato vu yi. ³¹^bTombe nêêl vu sil nambe, “Ham oo anaam-ambe yana mando taaku lundoos ti be ham sawaah daka le.” Nêêl nambêenjo in hil ngeeyaata lalaam-ambe lahlin sil, de me-lalohvu nambe lanja vanôôn e. ³²Tombe sil lalakala kaanu be sil oo lala taaku lu malis ti, ³³lemu hil ngeeyaata lalak sil anind lung la be layi nambe dala taaku tii-ju, om hil vu taaku pin latup voon-ambe latok lala taakuu-ju munggin. ³⁴^cTombe Yesu lakala lonak, le yi de hil ngeeyaata lôôt dando, tombe ka pasiv in sil in nambe sil lalohvu bik sipsip sen heendin lavuuh sil-ato, om nêêl tanasin ngeeyaata vu sil lôôt.

^a 6:23 Esta 5:3,6; 7:2 ^b 6:30 Luk 10:17 ^c 6:31 Mak 3:20 ^d 6:34 Mat 9:36

³⁵ ^dSoosin hôök atombe yite maanggêêm-aso lala lanêîl vu nambe, “Taaku me lung la, de taakuu-jo lumbalaamb ³⁶om gambiing-ambe sil lana bayêen ti ti sen nando ngaahôô-to, be sil baanggo vanôôn in lanja.” ³⁷Le ma de nêîl vu maanggêêm-aso nambe, “Yik ham oo ambu vanôôn vu sil.” Le lanêîl vu nambe, “Om gawiingin nambe hey ana baanggo vanôôn jak mone 200 kina in sil lanja?” ³⁸Le sim nêîl vu sil nambe, “Hamate vanôôn nôôn vaahen naahen nando? Ham ana angge le.” Layi lung la le mem lanêîl vu nambe, “Yik balet namaavaalu having paahuung yuuh neep.” ³⁹Om nêîl vu hil pin nambe sil gato mando lu ti ti jak taavêêt alis, ⁴⁰om sil doo-namaavaalu-vaalu dando lak lu ti ti, tonde lu heey lohvu doo-yuyuuh-ambe nomayaayuh. ⁴¹Tombe mem hako balet namaavaalu de paahuung yuuh-ato be valaah me lak baandoni de lohak, le mem hapok balet-ambe vu vu yite maanggêêm-aso be sil latiiy lohvu hil. Tonde yik kalêêh paahuung yuuh-ato be hatiyy lohvu omaahonôôn pin, ⁴²tombe omaahonôôn pin laya be lohvu sil.

⁴³ Laya lung atonde sil lasupin nyengale hôök jaambang nomayaayuh-ambe laam yuuh-ambe pup. ⁴⁴Hil sen laya vanôôn-ato ond moow ngeeyaata lôôt lohvu 5 taosen.

Yesu naale lak bel baandoni be la
(Matai 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Lung atonde Yesu haanjiihin yite maanggêêm-aso nambe lanjak kaanu be daamunggin-ambe lana taaku Betsaida sen nando betum manyendangga vaaluu-to, de yoo mando be biing hil lana le.

⁴⁶ ^eWiing sil lala lung la, tonde mem lak kandu ti be la nando monalohak nandôô-ju. ⁴⁷Tombe taaku bus la de kaanu naahen bel lavuun, de Yesu yoo timu nando lonak, ⁴⁸le sim yi nambe sil dataal osin nimeen in vavi nave sil lôôt. Tonde hôök heendiisin atombe naale nala lak bel baandoni be la vu sil, tombe wiingin nambe kaluuh sil, ⁴⁹^flemu layi nambe naale nala lak bel baandoni tombe kand vu nambe mamu ti om langeeyak. ⁵⁰Sil pin oo layi be layêenin lôôt, om nêîl vu sil pavis nambe, “Ham naham aniwêêk, yik saa-jo, om ham-ame anjêenin e.” ⁵¹^gTombe lakala kaanu vu sil atonde vavi tôômin om lavindis lôôt, ⁵²^hin sil-ame kand vu be lalak va sen Yesu wiing ak balet osin niwêêk-ato danggakook ani le, lundkook ma.

Yesu wiing nilakin heey nind vasa lak vu Genesalet
(Matai 14:34-36)

⁵³ Sil latok lala betum vaalu vu taaku Genesalet, tombe sil talu kaanu be nando ⁵⁴de laluus-ambe lala. Tombe hil-anju lalak Yesu ni pavis, ⁵⁵om

^d 6:35-44 Mak 8:1-9 ^e 6:46 Mak 1:35; Luk 5:16; 6:12; 9:28 ^f 6:49 Luk 24:37

^g 6:51 Mak 4:39 ^h 6:52 Mak 8:17

lala latup hôôk taaku pin-ambe laaku silate hil anilakin lakaneep ak yêenin-ambe lala taaku ti ti sen lango Yesu nandôô-to.⁵⁶ Vu taaku bop-ambe pasiv de bayêen ti ti sen laa-to ond sil latung hil anilakin dando talind, tombe davu kataangg yi nambe gambe namand jak yite lolop anyendaambu mu, tombe mem hil sen lambe namand ak lolop-ato nind vasa lak pin.

Anutu-te tanasin savok himbop bôôy-ate tanasin
(Matai 15:1-9)

7 ¹Palisai osin tanasin dangga heey vu Yelusalem lasupin lala vu Yesu,² ⁱtombe layi de yite maanggêêm vaalu laya vanôôn danjeen, de me-lalipis namand e^j. ³In Palisai osin Yuda pin davu sapa himbop bôôy-ate tanasin nambe sil-ame lanja vanôôn e, lanjipis namand e mem.^k ⁴Tonde lana maaket-ambe lanaah balup bayêen alo ond lanjipis sil e mem lanja vanôôn. De sil oo davu sapa gambum ngeeyaata having lak va sen dalipis kap ayuuh dêêngg-ambe palêe-to.

⁵Tombe Palisai osin tanasin dangga-so lalingin Yesu nambe, “Nambe vaati sen gate maanggêêm-aso davu kalêêh himbop bôôy-ate tanasin om daya vanôôn osin namand anipaya?” ⁶“Tombe nêêl vu sil nambe, “Yesaia nêêl Anutu-te vakasin lak ham tatuhi ambu-so bôôy-ato ond yoo nêêl lohvu, yik kaavu neep nambe,

‘Hil-anjo dako sa haalengg ak avind malis amu, de londpayo nando diin in sa. ⁷Dalohak malis amu vu sa, tonde davu taahu hil hôôk omaahonôôn oote tanasin nambe sate tanasin keen.’

⁸Om manyinjo ham havuuh Anutu-te tanasin la, de ham oo napuvu omaahonôôn-ate tanasin tatin.” ⁹De nêêl vu sil having nambe, “Hamambe ham nawiing va nivasaa-jo? Sen ham naluuu damim vu Anutu-te tanasin de mem ham oo napuvu himbop bôôy-ate tanasin tatin. ¹⁰^mKeen, Mose nêêl bôôy nambe, ‘Onggako mom ayuuh tam jak.’

De nêêl ango neep having nambe, ‘Omaaho ti naanêêl vakasin anipaya jak mangganaan me tangganaan, ond hil lanyiis-ambe jimb.’ ¹¹Nganjo ham ond ham nanêêl nambe omaaho ti naanêêl vu mangganaan me tangganaan naambe bu va na in dôôvu yuuh, le ma de nêêl Anutu haale lak lung la,¹² ond ham nanêêl nambe lung, omaahôô-ju me-dôôvu mangganaan ayuuh tangganaan e. ¹³Om nambêênja ham oo kawiiy

ⁱ 7:2 Luk 11:38 ^j Maak 7:2 Hil Palisai osin hil Yuda pin yoo davu sapa bundin bôôy-ate gambum, om me-kand navu va ningook keen e, nganjo kand navu vakasin lak hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to. Naambe hil Yuda lana mop me lana maaket-ambe namand nôôh va sen hil vaalu datung-ato, ond kand navu nambe hil vaalu-juuto silate nipaya lakala sil. Om lanom balup bayêen atombe lanjipis sil namand vêêl e mem lanja vanôôn, in kand navu nambe lanja vanôôn danjeen ond hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to silate nipaya le dukana sil alondpayo. ^k 7:4 Mat 23:25 ^l 7:6-7 Ais 29:13 ^m 7:10 Eks 20:12; 21:17; Diu 5:16

Anutu-te vakasin lak himbop-ate tanasin bôôy sen ham nanêêl tave tavêê-to be natu va malis amu, de ham oo nawiing va ngeeyaata lohvu ham akam.”

Va sen nawiing omaahonôôn anind paya nalak-ato

(*Matai 15:10-20*)

¹⁴ Yesu teey hil lala vu yesin-ambe nêêl vu sil nambe, “Ham pin gango sa lavangg-ambe ham anjak ni vanuh. ¹⁵ ⁿVanôôn sen lukala omaahonôôn alopayo ond me-lukalaah nambe biing-ambe Anutu ji omaahonôôn naambe nipaya le, malis. Nganjo va sen naale hôôk omaahonôôn alopayo be nalaam-ato ond mem nawiing-ambe Anutu nayi omaahonôôn nambe nipaya. ¹⁶ [Omaaho ti nambe nanye neep ond gangoyin.]”

¹⁷ Yesu havuuuh sil la de lukala bayêen alo, le mem yite maanggêêm-aso lalingin vakasin pakwesin-anju danggakook vu yi, ¹⁸ tombe nêêl vu sil nambe, “De ham-anjo, ham-ame alak ni having e? Mak ham doosin vanôôn sen nalukala omaahonôôn alopayô-to ond me-le biingambe Anutu ji omaahonôôn naambe nipaya lak e, ¹⁹ ⁱⁿ vanôôn-ame nalukala lopayo keen e, nalukala ahe mu be hato nalukala sov.” Nêêl taato nambêênu in nambe vanôôn vaha vaha pin nivasa vu yiy. ²⁰ Nganjo nêêl nambe, “Va sen naale hôôk hil alondpayo be nalaam-ato ond mem nawiing-ambe Anutu nayi omaahonôôn nambe nipaya. ²¹ ^oIn va sen vu omaahonôôn alondpayo be nalaam-ato, ond kand navu va nipaya, be dawiing danjeen vu vehaavu, dahôondak va, dayiis omaahonôôn dayimb, ²² dawiing baayamb, dawiing mend nôôn, dawiing va nipaya vaha vaha, davu tatuhin omaahonôôn, dawiing va nindanjeen lôôt, ahend anipaya vu omaaho ango, danêêl vakasin anipaya lak omaahonôôn, dako sil ak, osin dawiing va danje-danjeen. ²³ Va nipaya pin nambêêna naale hôôk omaahonôôn alondpayo be nalaam langaah, ond mem nawiing-ambe Anutu nayi omaahonôôn nambe nipaya.”

Vêêh Pinisia ti wii-having Yesu

(*Matai 15:21-28*)

²⁴ Yesu vu manyinju be la taaku sen bayêen Taia yuuuh Saidon neep-ato, tombe huli-la nando hôôk bayêen ti be wiingin nambe mando kaatokin de hil-ame lanjak ni le. ²⁵ Le ma de vêêh ti hangoyin nambe nando, tombe la vu pavis. ²⁶ Vêêh-anju yi Glik ti, tangganaan hako neep Pinisia vu Silia-te taaku, ond mamu nipaya ti hôôvu vêêh-anju nowaavêêh, om la hato pataav baambu neep voon hôôk Yesu vaha be kataangg nambe gatiiy mamu na in nowaavêêh. ²⁷ Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Yaambu vanôôn vu unoopasiv-ambe lanja vêêl e, de me-lohvu nambe omaaho ti gako

ⁿ 7:15 Sin 10:14-15 ^o 7:21-22 Gal 5:19-21

unoopasiv-ate vanôôn-ambe gaate na vu voow e^p.” ²⁸Tombe nêîl laah vu nambe, “Eê-e, Omaaho Bop, manyinja ganêîl keen, lemu voow sen daale hôök pêêt ahendangga-to ond daya unoopasiv-ate vanôôn paapu.” ²⁹Tombe Yesu nêîl vu nambe, “Ganêîl nambêêno om lung, de ganaah in mamu nipaya hato la in nomaavêêh.” ³⁰Om laah valup baan e yi nambe mamu nipaya hato la de unaavepasiv neep nivasa lak pêêt.

Yesu wiing omaaho ti nanye katôônd osin ka ngangolangin nivasa lak

³¹ ^qYesu vu Taia be la valup Saidon, de la be tok la Dekapolis, tonde monala be tok laah betum Galili. ³² Tonde sim lako omaaho ti nanye katôônd osin ka ngangolangin la vu Yesu be sil kataangg yi nambe gambe nama jak. ³³ ^sHil ngeeyaata dando om Yesu hako be yuuuh lala lundoos, le mem lop nama kapis lukala omaahôô-ju nanye vuun vaalu vaalu, tonde wiing avi luk ak nama kapis-ambe hatung lakando omaahôô-ju dalaan, ³⁴ ^ttonde me lak baandoni be sawaah sêen, tombe nêîl vu nambe, “Epata,” dangga nambe “Nanyem naatok.” ³⁵ Om nanye tok-ande dalaan ahelavis ak-ambe vakaas nivasa. ³⁶ ^uTombe Yesu vu kôôvu sil lôôt nambe me-daanêîl vaa-ju langaah vu omaaho ti le, le ma de sil lanêîl langaah lôôt vu omaahonôôn pin. ³⁷ ^vTombe lavindis lôôt-ambe lanêîl nambe, “Wiing va pin nivasa lôôt. Wiing-ambe hil nanyend katôônd dangoyin taaku de kama-so dakaas.”

Yesu vaat omaahonôôn ngeeyaata lohvu 4 taosen

(Matai 15:32-39)

8 ¹Hil ngeeyaata lasupin yesin laah atombe vanôôn ma, om Yesu teey yite maanggêêm-aso lalaam vu be nêîl vu sil nambe, ² ^w“Sa kangg pasiv in hil ngeeyaataa-jo, in dando having sa lohvu busin yaal de silanêînd vanôôn sen lanjaa-to ma. ³Naambe saambiing sil lana meep-ambe lanaah baand, ond le sakend nama jak vu mop lavuun, in sil vaalu lalaam vu taaku diin.” ⁴ Tombe yite maanggêêm-aso lanêîl laah vu yi nambe, “Yale gako vanôôn vu tana be yambaat hil-anjo? Manyinjo taaku lumbalaamb-anjo.” ⁵ Tombe lingin sil nambe, “Hamate vanôôn nôôn vaaheey naahen nando?” Le lanêîl nambe, “Balet namaavaalu be vindak yuuuh nando.” ⁶ Om nêîl vu hil pin nambe sil gato mando voon, tonde mem hako balet namaavaalu be vindak yuuuh-anjuuto be lohak osin pêêlis la vu Anutu, le mem hapok-ambe vu vu yite maanggêêm-aso in

^p **Maak 7:27** Hil Yuda lanêîl hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to nambe sil lalohvu voow, om Yesu nêîl vakasin pakwesin lak unoopasiv osin voow-anju, ond unoopasiv lohvu hil Yuda, de voow lohvu hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to le. ^q **7:31** Mat 15:29-31 ^r **7:32** Mak 5:23; Luk 4:40; 13:13 ^s **7:33** Mak 8:33 ^t **7:34** Mak 6:41; Jon 11:41 ^u **7:36** Mak 1:43-45 ^v **7:37** Ais 35:5 ^w **8:2** Mak 6:34-44

nambe sil gatiiy, tombe latiiy lohvu hil pin. ⁷Tonde yite maanggêêm-aso lako paahuung anipasiv heey, tombe yik lohak-ande nêêl-ambe sil latiiy lohvu hil pin having. ⁸Tombe yik laya be lohvu sil. Laya lung atonde lasupin nyengale hôôk jaambang namaavaalu be vindak yuuh-ambe pup. ⁹Omaahonôôn-anju ngeeyaata lôôt lohvu 4 taosen. Yesu wiing hil lala, ¹⁰de pavis atomb having yite maanggêêm-aso be sil lalakala kaanu ti be lala taaku Dalmanuta.

Palisai tambe Yesu in nambe biing taahu taahu osin niwêêk

(Matai 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹^xPalisai lala vu Yesu be lakaas atombe sil davu mahôôh yi, tonde lawiingin nambe sahi Yesu om sil tambe nambe biing taahu taahu jak va niwêêk baandoni ti. ¹²^yLe Yesu sawaah sêen osin lopayo nimeen-ande nêêl nambe, “Hil pin sen dando gêen-anjo lawiingin nambe lanji taahu taahu in vaati? Sa naanêêl vu ham keenaanôôn naambe same le aambiing taahu taahu be sil lanji le, malis.” ¹³Tonde havuuh sil-ande lak kaanu yesin-ambe la betum vaalu.

Yesu vu kôôvu yite maanggêêm-aso in Palisai osin Helot-ate va nipaya

(Matai 16:5-12)

¹⁴Yesu-te maanggêêm-aso kand lingin-ande me-lako vanôôn e, yik balet nôôn timu nando hôôk kaanu lopayo. ¹⁵^zTombe Yesu vu kôôvu sil in nambe Palisai osin Helot-ate va nipaya me-na ganggwang sil alondpayo le. Nêêl nambe, “Ond ham gango, ham ganggin ham nivasa in Palisai osin Helot-ate yis balet-ate.” ¹⁶Tombe sil oo mondaneêl vu sil nambe, “Ke, yame hako balet e, ondeey nêêl nambêênu.” ¹⁷^aLe Yesu lak ni om nêêl vu sil nambe, “Nambe vaati sen ham vakaas danjeen nambe ‘Yame hako balet e?’ Ham-ame alak ni le? Mak ham naahen doosin a? Mak ham alompayo niwêêk ak a? ¹⁸^bHam amem neep, le ma de ham-ame ahe le, de ham nanyem neep, le ma de ham-ame hangoyin e. Mak ham akam-ame navu le? ¹⁹^cSa hapok balet namaavaalu be saavu lohvu moow 5 taosen-ato, ond ham asupin nyengale hôôk jaambang vilis-ambe pup?” Le lanêêl vu nambe, “Hey aasupin hôôk nomayuuuh-ambe laam yuuh.” ²⁰^dTonde yik lingin nambe, “De sa hapok balet namaavaalu be vindak yuuh-ambe saavu lohvu hil

4 taosen-ato ond ham asupin nyengale hôôk jaambang vilis-ambe pup?” Le lanêêl vu nambe, “Hey aasupin hôôk namaavaalu be vindak yuuh.” ²¹Tonde nêêl vu sil nambe, “Le sim ham naahen doosin a?”

^x 8:11 Mat 12:38 ^y 8:12 Luk 11:29 ^z 8:15 Luk 12:1 ^a 8:17 Mak 6:52 ^b 8:18 Jer 5:21; Esi 12:2; Mak 4:12; Sin 28:26 ^c 8:19 Mak 6:41-44 ^d 8:20 Mak 8:6-9

Yesu wiing omaaho mekanu ti nivasa lak vu Betsaida

22 Sil lala taaku Betsaida tombe vaheey lako omaaho mekanu ti be lala vu Yesu, be sil kataangg nambe gambe nama jak omaahôô-ju. 23 ^eTombe Yesu laandiiy hôök omaaho mekanuu-to nama be yuuu lala taaku nanyendangga, le mem kasuv lukala mekaalus-ande hambe nama lak, tonde lingin nambe, “Gahe

vaheey a?” 24 Tombe vêêl mekaalus lak-ambe nêêl nambe, “Sa naahe omaahonôôn nambe haah, lemu daale dala.” 25 Tombe Yesu hambe nama lak mekaalus yesin tonde mem yi taaku lôôt, de me tum-ambe yi va pin neep langaaah. 26^f Tombe Yesu nambe, “Ganaah gambaam de game gandukanaah taaku Betsaidaa-ju le.”

Pita nêêl Yesu langaaah nambe yi Kalisi

(Matai 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yesu having yite maanggêêm-aso be lala in lana taaku Sisalia Pilipai. Daahen dala tonde Yesu lingin yite maanggêêm-aso nambe, “Hil danêêl nambe sa lati?” 28^g Tombe sil lanêêl vu nambe, “Hil vaalu danêêl hong nambe Jon sen nalipis hil-ato, de vaalu danêêl

hong nambe Eliya, de vaalu danêê lhong nambe Anutu-te hil sen danêêl yite vakasin langaaah-ato ti.” 29^h Tombe lingin sil nambe, “De ham-ok? Ham nanêêl sa nambe lati?” Le Pita nêêl vu nambe, “Hong omaaho sen Anutu yoo holin hong vulôôt in nambe gandôôvu hey-ato.” 30ⁱ Tombe Yesu vu kôôvu sil nambe me-daanêêl yi langaaah vu omaaho ti le.

Yesu nêêl langaaah nambe le gako nivaane be jimb

(Matai 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yesu nêêl taato vu sil nambe, “Omaahonôôn Noow e gako nivaane ngeeyaata. Himbop-aso osin kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso de tanasin dangga-so, ond sil e nind baya in-ande lanyiis-ambe jimb, tonde busin yaal jung na le mem le kandi jak jesin naah.” 32 Nêêl langaaah nambêenjo om Pita hako yi be yuuu lala daale lundoos, le mem nêêl Yesu. 33 Le Yesu hilin-ambe yi yite maanggêêm-aso de nêêl Pita nambe, “Saalang, gana vêêl in sa, in gakam-ame navu va lohvu Anutu ka le, nganjo gakam oo navu va lohvu omaahonôôn akand amu.”

34^j Yesu teey hil pin-anju osin yite maanggêêm-aso lalaam vu be nêêl vu sil nambe, “Omaaho ti wiingin nambe sapa sa, ond yoo daanggôôl yi

^e 8:23 Jon 9:6 ^f 8:26 Mak 7:36 ^g 8:28 Mak 6:15 ^h 8:29 Jon 6:68-69 ⁱ 8:30 Mak 9:9

^j 8:34 Mat 10:38-39

le mem kava yite haah pako^k be sapa sa. ³⁵^lDe omaaho ti yoo wiingin nambe ganggin ninaavi nivasa in mando metumin, ond le jimb-ambe na menama osin nôôn metumin-ate. Le naambe omaaho ti baaku nimeen ak sa haalengg osin Anutu-te banye nivasa be jimb, ond mem le mando metumin danggata. ³⁶Le omaaho ti göölis va voon-ate pin, de jimb-ambe na menama osin nôôn metumin-ate, ond va voon-ate me-le dôôvu yi le, le nama. ³⁷De va voon-ate ti me-neep in nambe omaaho ti me-baanggo kanu jak-ambe mando metumin danggata le, malis. ³⁸^mHil sen dawiing va nipaya be dando gêen-anjo, ond ti jêenin omaahonôôn-ande nimbaya in sa osin sate vakasin, de me-naanêel sa haalengg langaah vu hil e, ond busin sen Omaahonôôn Noow nom osin Mangganaan-ate nikaapulis gaving angela vaambuung-asôôto, ond le nimbaya in omaahôô-ju dukanaah.”

9 ¹“Yesu nêêl vu sil nambe, “Sa naanêel keen vu ham naambe ham sen ham naalêê-jo, ond vaalu me-le lanjimb e, de lanji busin sen Anutu ganggin yite hil-ato naatok naam osin niwêêk e mem.”

Yesu ninaavi ango yoow ak
(Matai 17:1-13; Luk 9:28-36)

²Busin namaavaalu be vindak ti la vêêl e mem Yesu hako Pita yuu Jems-ande Jon-ambe sil oo lalak kandu bopataa ti be lala, tombe sil pin-ambe daale, tonde sim Yesu ninaavi ango yoow ak hôök yaal amend, ³tombe yite lolop têêlang nivalôôy lôôt. Omaaho ti me-lohvu nambe jipis lolop-ambe nivalôôy jak naambêenju le. ⁴Tombe sim yaal layi de Eliya yuu Mose daale having Yesu be yaal dakaas. ⁵Tombe Pita nêêl vu Yesu nambe, “Omaaho Bop, yiiy nandôô-jo nivasa lôôt, om waay andaav numang daka yaal, gate ti, Mose-te ti, de Eliya-te ti.” ⁶Yaal layêenin lôôt om Pita doosin va sen naanêel-ato ondeey nêêl vakasin-anju. ⁷Tombe sim bayiimb ti vayum sil, tonde lava ti laam hôök bayiimb-anju lopayo nambe, “Sa noongg-anja. Sahengg having yi lôôt om ham gango lava.” ⁸Tonde yaal amend hako hôök taaku pavis, le me-layi omaaho ti le, malis, yik Yesu yoo timu naale.

⁹^pSil vu kanduu-ju be daahen mondaluus atonde Yesu vu kôôvu yaal nambe me-daanêel va sen layii-to vu omaaho ti le, de Omaahonôôn Noow kandi jak naah vu hil yimbin-ate vêêl e mem daanêel. ¹⁰Tombe

^k **Maak 8:34** Yêêv Lom-aso danêel nambe omaaho ti wiing va nipaya om lanyiis dukanaah nyevahaan-ambe jimb, ond layiis lakala haah pako in nambe bu nimumin vu yi osin yite hil. Tonde Yesu nêêl nambe omaaho ti wiingin nambe sapa yi ond yoo baaku yite haah pako be sapa yi, ond dangga nambe yame aanjêenin nimeen osin nimumin sen hil lambu vu yiiy jak Yesu haalêe-to le, yiiy baaku be yiiy oo sapa Yesu. ^l **8:35** Luk 17:33; Jon 12:25

^m **8:38** Mat 10:33 ⁿ **9:1** Mak 13:30 ^o **9:7** Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Sin 3:22

^p **9:9** Mat 12:16; Mak 8:30

yaal lawii-having lava, lemu yaal lalingin vu yaal nambe, “Peey e vakasin-anjo danggakook nambe vaati sen nambe kandi jak naah vu hil yimbin-ate?”¹¹ Om yaal lalingin yi nambe, “Nambe vaati sen tanasin dangga-so danêêl nambe Eliya le naamunggin e mem Omaaho Bop naam?”¹² “Tombe nêêl vu yaal nambe, “De. Eliya le naamunggin in samu va pin dukanaah, lemu nambe vaati sen vakasin neep hôôk kaapiya nambe Omaahonôôn Noow e gako nivaane bopaata osin hil daanêêl yi pale?¹³ Le sa naanêêl vu ham naambe Eliya laam lung la, le hil vaalu lawiing va nindanjeen vu yi lohvu sil oo kand, nambe sen neep hôôk Anutu-te kaapiya-to.”

Yesu wiing unoopasiv ti nivasa lak
(*Matai 17:14-21; Luk 9:37-43*)

¹⁴ Latok lalaah vu maanggêêm-aso vaalu tombe layi hil ngeeyaata lambuuh sil tatup, de hil tanasin dangga-so dakaas-ambe dayêês sil lôôt.¹⁵ Le sim hil pin layi de Yesu hato, tombe lavindis lôôt-ambe laakôôhin-ande latup-ambe lala vu yi pavis.¹⁶ Tombe lingin sil nambe, “Ham nakaas in vakasin vaati?”¹⁷ Tombe sim omaaho ti nêêl vu nambe, “Kaputung, saanggiyi sa noongg laam vu hong in mamu ti wiing-ambe ka ma,¹⁸ de naambe busin sen mamu dôôvuu-to ond nôôh-ambe gaate na nanjip voon-ande nyekaakôôs naam, de navu naangitak osin ninaavi ahevaha jak. Tombe sa kataangg gate maanggêêm-aso nambe sil gatiy mamu na, le me-lalohvu le.”¹⁹ Le Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham piname awii-having e. Sa mando gaving ham-ambe naangelis e mem ham anjak sate kul ani? De sa gako nimeen in ham na nohvu busin vilis e? Ham gako unoopasiv naam vu sa.”²⁰ Om lako laam vu yi. Mamu yi Yesu tombe handu unoopasiv pavis-ambe lupake be la neep nahaahin neep voon-ambe nyekaakôôs laam.²¹ Tonde Yesu lingin unoopasiv mangganaan nambe, “Nando nambêenjo lohvu ta vilis?” Le nêêl nambe, “Naahen nipasiv-ato de vaa-jo wiing.²² Balon ngeeyaata mamu nahôôvu tombe naate nayêê-nala kin osin nalupake lukala bel in nambe nyiis-ambe jimb, om galohvu nambe gambiing ond gakam pasiv in haay-ambe gandôôvu haay.”²³ Tombe Yesu nêêl laah vu nambe, “Êê-e, naambe galohvu ond mem, in omaaho ti sen wii-having Anutuu-to, ond lohvu nambe biing va pin nohvu.”²⁴ Le unoopasiv mangganaan nêêl niwêêk pavis nambe, “Saawii-having, lemu gandôôvu sa in saambiing gaving niwêêk lôôt.”

25 Yesu yi nambe hil ngeeyaata lasupin lalaam lôôt, tombe nêêl mamu nipaya nambe, “Mamu-e, gawiing-ambe unoopasiv-anjo nanye katôônd

^{9:12} Mal 4:5; Saam 22:1-18; Ais 53:3 ^{9:13} Mat 11:14 ^{9:23} Mat 21:21; Mak 11:23

^{10:24} Luk 17:5

osin ka maa-to, om sa naanêel vu hong naambe onggavuuh yi de gana, de game gandukanaah jesin naah e.”²⁶ “Tonde mamu hangeeyak-ande handu unoopasiv lôôt, tonde hato be la, de unoopasiv neep nambe sen omaahonôôn yimbin-ato, om hil vaalu lanêel nambe, “Yimb la.”²⁷ Le Yesu laandiiy hôôk nama be kandi naale.²⁸ Tonde Yesu having yite maanggêêm-aso be lalukala bayêen alo, tombe sil lalingin nambe, “Nambe vaati sen hey-ame aalohvu nambe gatiiy mamu na le?”²⁹ Le Yesu nêel vu sil nambe, “Lohakin timu ond mem lohvu nambe gatiiy mamu nambêenju na, de vaheey ond me-lohvu le.”

Yesu nêel balon ango having nambe le jimb-ande kandi jak
(Matai 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ ^vSil vu manyinju be lala osin Galili be lala, tombe Yesu nimbaya nambe hil-ame lanjak ni le,³¹ ^win nanêel taato vu yite maanggêêm-aso nambe omaaho ti navu bu Omaahonôôn Noow dukana hil namand in lanyiis-ambe jimb. Lanyiis-ambe jimb jung na, tonde busin yaal e mem kandi jak jesin naah.³² ^xLe maanggêêm-aso doosin vakasin dangga om layêenin nambe me-lanjingin yi le.

Omaaho lati bop?
(Matai 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Sil latok lala taaku Kapenaum tombe lalukala bayêen alo le mem Yesu lingin maanggêêm-aso nambe, “Ham nanêel vaati lôôt vu mopaatôôv lavuun-ambe ham nalaam?”³⁴ ^yLe sil lavand ma, in daahen davu tatuuvu mopaatôôv-ato ond sil dayêes sil nambe sil ti tana tu lukook bop vu ango-so.³⁵ ^zTombe hato nando le mem supin sil nomaayuuh-ambe laam yuuh-ato be nêel vu sil nambe, “Omaaho ti wiingin nambe naatu bop naamunggin ango-so, ond yoo naah taamu be biing va naambe sen yi omaaho malis ti in dôôvu sil pin.”³⁶ Tombe laandiiy unoopasiv ti laam naale hôôk sil lavuun, be lôôh ak-ambe kava, le mem nêel vu sil nambe,³⁷ ^a“Omaaho ti ka bu sa haalengg-ambe gako unoopasiv naambêenjo ti jak ond lohvu hako sa lak. Tombe omaaho ti sen hako sa lak-ato ond me-hako sa lak e, nganjo hako omaaho sen wiing sa laam-ato lak.”

Hil sen me-dayi yiay payaa-to ond manyinjo yate hil
(Luk 9:49-50)

³⁸ ^bTonde Jon nêel vu nambe, “Kaputung-e, hey aahe omaaho ti natiiy mamu lak ohaalem, le ma de hey aanêelin yi in nambe yame yate hil ti

^u 9:26 Mak 1:26 ^v 9:30 Jon 7:1 ^w 9:31 Mak 8:31; 10:32-34 ^x 9:32 Luk 18:34

^y 9:34 Luk 22:24 ^z 9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 ^a 9:37 Mat 10:40

^b 9:38 Nam 11:27-29

le.” ^c39 “Le Yesu nêîl nambe, “Ham-ame naanêîlin yi le, in nambe omaaho ti nawiing taahu taahu osin niwêîk jak sa haalengg, ond me-lohvü nambe naanêîl vakasin anipaya jak sa pavis e, malis. ^d40 “In hil sen me-dayi yiyy payaa-to ond manyinjo yate hil. ^e41 “Naambe omaaho ti bu bel kuuh vu ham in ham naanum in dangga nambe Kalisi-te hil ham, ond sa naanêîl keenaanôôn vu ham naambe omaahôô-ju le gako yite samu samu nivasa nyevahaan dukanaah.”

Va nipaya nawiing nipaya vu hil

(Matai 18:6-9; Luk 17:1-2)

^f42 “Naambe omaaho ti taahu va nipaya vu sate unoopasiv-aso sen londpayo nalaam timu vu saa-to ti be biing va nipaya, ond le naatokak nyevahaan bopaata vu taamusin, ond hil talu tatuuh bopaata dôôk omaahôô-ja ka naamunggin-ambe gaate dukana lôôy-ambe davin na, ond mem nivasa in me-taahu omaahonôôn dôôk va nipaya le. ^g43 “De naambe onamam vaalu biing-ambe

va nipaya kape hong, ond okatôôv na de onamam vaalu bati mu, ond mem nivasa in gale gana mando metumin danggata. Le naambe omundo osin onamam yuu ahondoos, ond gale gana taaku nipaya sen kin neep natum danggataa-to. ^h44 [Taaku nipaya sen-anju ond male monaya sil lohvü busin pin-ande me-le jimb e, de kin ond vaheey-ame le daapuv jimb e, yoo le nanjip naatum danggata.] ⁱ45 De naambe ovaham gako hong-ambe gandukana va nipaya, ond okatôôv na de ovaham vaalu bati mu, ond mem nivasa in gale gana mando metumin danggata. Le naambe omundo osin ovaham yuu ahondoos, ond le gaate hong dukana taaku nipaya. ^j46 [Taaku nipaya sen-anju ond male monaya sil lohvü busin pin-ande me-le jimb e, de kin ond vaheey-ame le daapuv jimb e, yoo le nanjip naatum danggata.] ^k47 “De naambe gamem kaalus vaalu taato va nipaya vu hong-ambe gandupake hôôk va nipaya, ond okayovakin-ambe onggaate na de gamem vaalu bati mu, ond mem nivasa in gale gandukana gaving Anutu-te hil. Le naambe gamem kaalus yuu ahondoos nanjip, ond le gaate hong dukana taaku nipaya. ^l48 “Taaku nipaya sen-anju ond male monaya sil lohvü busin pin-ande me-le jimb e, de kin ond vaheey-ame le daapuv jimb e, yoo le nanjip naatum danggata. ^m49 Kin e na jaliv hil pin naambe sen gaas naliv vanôôn-ato. ⁿ50 “Gaas ond va nivasa, lemu naambe gaas anikuuh ak ond yale aambiing vaati vu be naatu nanyêen jesin naah? Gaas jaliv ham ond mem ham mando javuh ti nivasa.”

^c 9:39 1Ko 12:3 ^d 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 ^e 9:41 Mat 10:42 ^f 9:43 Mat 5:30

^g 9:47 Mat 5:29 ^h 9:48 Ais 66:24 ⁱ 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6; Lom 12:18;

1Tes 5:13

Yesu nêêl tanasin lak hil dako vêêh-ambe dapuuh-ato
(Matai 19:1-12; Luk 16:18)

10

¹ Yesu havuuh taakuu-ju de la taaku Yudia be la bel Yoladan vaalu, tombe hil ngeeyaata lasupin lala vu yi yesin, be nawiing tanasin vu sil nambe sen yoo nawiing-ato. ² Tombe sim hil Palisai heey lala vu yi in nambe sahi lopayo, om lalingin nambe, “Naambe omaaho ti bapuuh vane na, ond lohvu tanasin me ma?” ³ Le lingin laah vu sil nambe, “Om Mose vu tanasin nambe vaati vu ham?” ⁴^j Tombe lanêêl nambe, “Mose liinggais nambe omaaho ti kaavu kaapiya ti naambe bapuuh vane na, ond bapuuh.” ⁵ Le Yesu nêêl vu sil nambe, “Mose lak ni nambe ham alompayo niwêêk ak ondeey kaavu vakasin-anju lohvu ham oo kam, ⁶ lemu vu munggin sen Anutu hatung va pin nyendoos-ato, ond hatung omaahonôôn, samu moow ayuuuh vêêh. ⁷ Om moow gavuuh mangganaan ayuuuh tangganaan de gako vêêh-ambe yuuh mando javuh ti, ⁸ be mem yuuh daatu nôôn timu, de yuuh-ame yuuh e, nganjo yuuh latu nôôn timu. ⁹ Om va sen Anutu wiing-ambe tu nôôn timuu-to, ond omaahonôôn-ame kahe le.”

¹⁰ Lung laa tonde sil lalaah bayêen alo, le mem Yesu-te maanggêêm-aso lalingin yi in vakasin-anjo, ¹¹^m le nêêl vu sil nambe, “Naambe moow ti gavuuh vane na de gako vêêh ango, ond wiing baayamb. ¹² De naambe vêêh ti gavuuh laya na de jak vu moow ango, ond yik wiing baayamb.”

Yesu lohak unoopasiv
(Matai 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Hil lako unoopasiv laam vu Yesu in nambe gambe nama jak sil, le yite maanggêêm-aso lanêêl sil. ¹⁴ Le Yesu yi tombe ahekalin vu yite maanggêêm-aso be nêêl vu sil nambe, “Ham baale de unoopasiv-anju lanaam vu sa le. Ham-ame anggilin sil e, in Anutu nanggin hil nambêênya having. ¹⁵ ⁿ Sa naanêêl keen vu ham naambe omaaho ti me-gulis Anutu baambu naambe unoopasiv-anju le, ond me-le dukana gaving Anutu-te hil e.” ¹⁶ Tonde kava unoopasiv ti ti lak-ambe hambe nama lak sil de lohak ak sil.

Omaaho sen yite va ngeeyaata
(Matai 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Yesu la in nambe na taaku ti, tonde omaaho ti hatup-ambe la hatung kaatu vu de lingin nambe, “Kaputung anivasa, saambiing vaati le mem sa mando metumin danggata?” ¹⁸ Tombe Yesu nêêl vu nambe, “Ganêêl sa

^j 10:4 Diu 24:1-4; Mat 5:31 ^k 10:5 Jen 1:27; 5:2 ^l 10:7 Jen 2:24; Ep 5:31

^m 10:11 Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 ⁿ 10:15 Mat 18:3

nambe nivasa in? Omaaho ti me-nivasa le, Anutu timu nivasa. ¹⁹^oGalak tanasin ani nambe, ‘Game ganyiis omaahonôôn jimb e, game gambiing baayamb e, game gambiing hôondak e, game tatuuhin vakasin jak omaaho ango le, game tatuuhin omaaho ango de onggako yite va le, onggako mom ayuu tam jak.’ ²⁰Le nêêl vu Yesu nambe, “Kaputung, sa naahen unoopasiv-ande sa samu va pin-anja lôôt-ambe gêên-anjo.” ²¹^pTombe Yesu yi be ahe having, de nêêl vu nambe, “Le va timu naahen, ganaah-ambe gambu gate va pin na be hil baanggo, de gambu mone na vu hil sen dativak in va yuu amêê-to in mem gale gako nôôn nivasa vu baandoni, tonde ganaam taamuyin sa.” ²²Hango vakasin-anju tombe me luus voon de laah osin lopayo nimeen, in yite kupak ngeeyaata nando. ²³^qTombe Yesu me hako hôök yite maanggêêm-aso, le mem nêêl vu sil nambe, “Hil sen silate va ngeeyaataa-to ond le lanôôhin in nambe landukana gaving Anutu-te hil.” ²⁴Tombe yite maanggêêm-aso lavindis in vakasin-anju, le Yesu nêêl vu sil yesin laah nambe, “Noongg-aso-e, omaahonôôn le lanôôhin in landukana gaving Anutu-te hil.

²⁵“Bik kamel ti me-lohvu nambe dukana lulak vuun e, le nôôhin, de hil sen silate va ngeeyaataa-to, ond yik me-lalohvu nambe landukana gaving Anutu-te hil e, le lanôôhin lôôt.” ²⁶Tombe lavindis bopaata lôôt-ande lanêêl nambe, “Om omaaho lati lohvu nambe mando metumin danggata?” ²⁷Tombe Yesu me la vu sil-ande nêêl nambe, “Omaahonôôn-amme lalohvu va nambêenjo le, lemu Anutu lohvu. Anutu timu yoo lohvu biing va pin.” ²⁸Tombe Pita nêêl vu nambe, “Gangge, hey-anjo ond hey havuuuh heyate va pin la de hey navu taamuyin hong.” ²⁹Tombe Yesu nêêl nambe, “Sa naanêêl keen vu ham naambe omaaho ti sen havuuuh yite bayêen, me halindin, me vangaandin, me tangganaan ayuu mangganaan, me noondin, me ngaanggis in sa haalengg osin sa banyengg anivasaa-to, ³⁰ond le gako bayêen-ambe halindin osin vangaandin, de taandin-ambe noondin osin ngaanggis ngeeyaata dukanaah vu voon-anjo, lemu hil e lambiing nindanjeen vu yi gaving, tonde vu busin taamusin ond le mando metumin danggata osin danggata. ³¹^sDe hil sen lamungginato ond ngeeyaata le lanaah taamu, de hil sen davu taamuu-to ond ngeeyaata le lana daamunggin.”

Yesu nêêl tu balon yaal nambe le jimb
(Matai 20:17-19; Luk 18:31-34)

³²Yesu having yite maanggêêm-aso be lalu-lala in lana Yelusalem. Yesu munggin nalu tombe maanggêêm-aso davu taamuyin yi osin nahand nalak, de hil sen davu taamuyin sil-ato layêenin. Tonde Yesu supin

^o 10:19 Eks 20:12-17; Diu 5:16-20; 24:14; Jem 5:4 ^p 10:21 Mat 10:38; 6:20; Mak 8:34

^q 10:23 Mak 4:19; 1Ti 6:17 ^r 10:27 Iyop 42:2; Mak 14:36 ^s 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

maanggêêm nomaayuuuh-ambe laam yuuh-ato yesin, be nêêl va sen navu naatovu yii-to vu sil nambe, ³³ “Ham gango le,

yiiy navu ana balup Yelusalem atombe hil davu lambu Omaahonôôn Noow dukana kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so namand, be daanêêl naambe lanyiis-ambe jimb, de lambu yi dukana hil vaalu sen sil-ame Yudaa-to namand ³⁴ be sil pale yi de kasuv jak, de gaveek yi, de lanyiis-ambe jimb, tonde busin naatu yaal e mem kandi jak jesin naah.”

Jems ayuuuh Jon lawiingin nambe daatu bop
(Matai 20:20-28)

³⁵ Sebedi noow Jems ayuuuh Jon lala vu Yesu be yuuh lanêêl vu nambe, “Kaputung-e, haay aawiingin nambe kataangg hong in vakasin ti.”

³⁶ Tombe lingin yuuh nambe, “Mawiingin nambe kataangg sa in vakasin vaati?” ³⁷ Tombe yuuh lanêêl vu nambe, “Ond haay kataangg hong in taamusin omando nivasa osin ohaalem bopaataa-to, ond lohvu nambe gambiing-ambe haay naatu gate yêêv bop yuuh in haay ango mando onamam vasa, de ango mando onamam kêênj gaving hong a?” ³⁸ “Le Yesu nêêl vu yuuh nambe, “Va sen muuh navu kataangg-anja ond muuh doosin dangga. Kap nimeen-ate sen sa navu naanum hôôk-anjo, ond malohvu nambe naanum hôôk a? Me malohvu manjipis bel naambe sen sa navu aanjipis a?” ³⁹ “Le yuuh lanêêl vu nambe, “De. Haay aalohvu.” Tombe Yesu nêêl vu yuuh nambe, “Nimeen sen sa navu baakuu-to ond male baaku, de nivaane sen sa navu gakôô-to ond male gako, ⁴⁰ lemu vakasin sen manêêl nambe muuh naatu yêêv-ambe muuh mando sa namangg vasa osin sa namangg kêênj gaving saa-to, ond same sate va in nambe sa naanêêl e, nganjo hil sen Anutu samu taaku vu sil-ato, ond sil e mando jak.”

⁴¹ Maanggêêm nomaayuuuh-amte langoyin vakasin-anju tombe sil alondpayo nipaya vu Jems ayuuuh Jon, ⁴² “tombe Yesu teey sil lala vu yi be nêêl vu sil nambe, “Ham alak ni nambe hil vaalu-te yêêv sen danggin sil-ato, ond danêêl vakasin osin niwêêk-ambe daanggôôl silate hil, de silate himbop oo danggin sil niwêêk lôôt, ⁴³ xlemu ham ond ham-ame ambiing naambêênu le. Nganjo ham ti wiingin nambe naatu bop, ond yoo biing va naambe sen yi omaaho malis ti in dôôvu ham pin. ⁴⁴ De omaaho ti wiingin nambe naatu hamate lukook-ambe naamunggin, ond yoo naatu ham pin-ate hil kul malis amu. ⁴⁵ yIn Omaahonôôn Noow-ame laam in nambe omaahonôôn lambiing kul vu yi le, nganjo laam in nambe biing kul vu omaahonôôn osin jimb in baanggo omaahonôôn ngeeyaata naah.”

^t 10:33-34 Mak 8:31; 9:31 ^u 10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 ^v 10:39 Sin 12:2; Taato 1:9

^w 10:42 Luk 22:25-26 ^x 10:43 Mat 23:11; Mak 9:35 ^y 10:45 1Ti 2:5-6

Yesu wiing-ambe Batimai me nivasa lak
(Matai 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Lung atonde Yesu having yite maanggêêm-aso be lala lato bayêen Yeliko be lala, tombe hil ngeeyaata lala taamuyin sil. Tombe Timai noow Batimai mekanu be nando hôôk mop nanyendangga in mokataangg hil in va. ⁴⁷^z Le sim hango banye nambe Yesu Nasaalet hato, tombe teey la vu nambe, “Yesu, hong sen gate danggakook neep vu Devit-ato, gakam pasiv in sa.” ⁴⁸ Tombe hil ngeeyaata lanêêl yi nambe, “Olavam nama.” Le ma de teey bopaata lôôt nambe, “Hong sen gate danggakook neep vu Devit-ato, gakam pasiv in sa.” ⁴⁹ Tombe Yesu naale be nêêl vu sil nambe, “Ham naateey naam.” Om lateey la vu omaaho mekanuu-to be lanêêl vu nambe, “Galompayo niwêêk jak, okandi in Yesu teey hong.” ⁵⁰ Tombe omaahôô-to haate yite tôômb la de kandi pavis-ambe la vu Yesu, ⁵¹ tombe Yesu lingin yi nambe, “De gawiingin nambe saambiing vaati vu hong?” Le mekanu nêêl vu nambe, “Omaaho Bop, gambiing-ambe sa mengg naatum.” ⁵² “Tombe Yesu nêêl vu yi nambe, “Ganaah, in gawii-having keen om gamem anivasa lak.” Tombe yik me tum pavis-ambe mosapa Yesu loh mopaatôôv.

Yesu la valup Yelusalem lohvum omaaho lulemak ti
(Matai 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

11 ¹Sil lalup ngaaho vu bayêen Betpaasi yuuuh Betaani vu kandu Oliv, in nambe daatok na Yelusalem, le mem Yesu wiing yite maanggêêm yuuuh nambe yuuuh daamunggin-ambe lana. ² Tombe nêêl vu yuuuh nambe, “Mana be mandukana bayêen-anju ond male angge pavis naambe sil talu donggi noow ti naale, omaahonôôn-ame dalak böôy e, ond muuh kavaayin-ambe muuh gako be manom. ³ De omaaho ti jingin muuh naambe, ‘Muuh nawiing vaatii-ja?’ ond muuh naanêêl vu naambe, ‘Omaaho Bop wiingin nambe biing kul ti jak pavis e mem gako nom.’ ⁴ Tombe yuuuh lala lalup-ambe yuuuh layi donggi noow ti naale voon, sil talu vatinin vinavi, tombe yuuuh kavaayin. ⁵ Tombe hil sen daalêê-juuto lanêêl

vu yuuuh nambe, “Muuh navu kavaayin donggi noow-anja in mambiing vaati vu?” ⁶ Le yuuuh lanêêl vu sil nambe sen Yesu nêêl-ato, tombe laliingga nambe yuuuh gako donggi be lana. ⁷ Om yuuuh lako donggi noow laah hato vu Yesu, tombe yuuuh lakaah lolop-ambe lavaah lakala donggi dami, le mem Yesu lakando be la. ⁸ Tonde hil ngeeyaata lakaah silate lolop-ambe lavaah neep mopaatôôv, de vaalu lasap haah

^z 10:47 Mat 9:27; 15:22 ^a 10:52 Mak 5:34

nama osin lis-ambe lambe neep mop,⁹^btombe hil vaalu lamunggin, de vaalu taamu be sil pin daakôôhin nambe,

“Ham-o, yiyy gako Anutu haale jak. Anutu biing samu samu vu omaahôô-ju in laam ak Omaaho Bop haale.¹⁰ Anutu biing samu samu vu yi in laam in ganggin yiyy naambe sen yate himbop Devit nanggin yate hil bôôy-ato. Yiyy gako Anutu haale jak nanjip baandoni.”

¹¹Tonde Yesu tok la Yelusalem-ambe lukala Anutu-te dumb bop alo be yi va pin lung la, le mem soosin hôôk om giyy yite maanggêêm nomayaayuh-ambe laam yuuh-ato be sil lala Betaani.

Yesu talôôt haah bangguk
(Matai 21:18-19)

¹²Sil kandi vu Betaani hôôk samiinaanôôn-ambe daahen dalaam, tonde Yesu yimb ahe.¹³^cTombe me la yi haah bangguk ti, ond lis bambu bopaata lôôt naale dinaandiin, om la ngaaho be yi nambe nôôn heey naale ond ja, le ma de lis malis amu, in yite busin sen nyiis nôôn-ato naahen.¹⁴^dTombe nêêl vu haah nambe, “Game ganyiis nôôn jesin naah-ambe hil lanja le, nama lôôt.” De yite maanggêêm-aso daale dango.

Yesu hatiyy hil sen daanggo va hôôk Anutu-te dumb bop alôô-to
(Matai 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵Sil lala lalup Yelusalem atombe Yesu lukala Anutu-te dumb bop alo be hatiyy hil sen daanggo va salivangin-ate hôôk dumb alopayôô-to be lala voon, tonde hil sen davu Yuda osin Lom-ate mone nyevaha-vahaan hôôk yii-to^e, having hil sen daanggo manak tumbaliy় in hil gatung naatu salivangin-ato, ond kayovakin silate tavol ayuuh sia,¹⁶de nêêlin nambe omaaho ti me-gako va be noh dumb alo jesin naah e.¹⁷^fTombe nêêl-ambe tatekin vu sil nambe, “Anutu-te vakasin sen sil kaavu neep hôôk kaapiyaa-to ond nêêl nambe, ‘Sate bayêen ond le daanêêl naambe hil pin-ate bayêen lohakin,’ le ma de ham awiing-ambe tu hil hôôndak-ate bayêen sen dahôôpis hôôk-ato.”¹⁸^gTombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so langoyin-ambe davu salo mop in nambe lanyiis Yesu be jimb, lemu layêenin yi, in hil pin lavindis in yite tanasin.

¹⁹De soosin hôôk atombe Yesu having yite maanggêêm-aso lavuuuh bayêen bop-ande lalaah.

^b 11:9 Saam 118:25-26 ^c 11:13 Luk 13:6 ^d 11:14 Mak 11:20 ^e Maak 11:15 Hil davu Yuda osin Lom-ate mone nyevaha-vahaan hôôk yi, ond dangga nambe yêêv-aso danêêlin Lom-ate mone nambe hil-ame gatung dukana salivangin e, sil oo gatung Yuda-te mone nivalok. ^f 11:17 Ais 56:7; Jer 7:11 ^g 11:18 Mak 14:1; Luk 22:2

Yesu nêêl tanasin lak haah bangguk bambôôv-ato
(Matai 21:20-22)

²⁰^hSamiinaanôôn atombe laloh vahand yesin laah, tombe sim layi haah bangguk-ato bambôôv valok-ate. ²¹Om Pita ka vu vakasin vaseen-ato be nêêl nambe, “Kaputung-e, gangge ni. Bangguk sen otalôôt-ato ond bambôôv la valok-ate.” ²²Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Yik ham ambiing gaving Anutu. ²³ⁱSa naanêêl keen vu ham naambe omaaho ti nambe naanêêl vu kanduu-jo naambe ‘Okandi jak-ambe gandukana lôôy,’ le me-naanêêl osin ka yu-yuuh e, yoo biing gaving keen naambe yite vakasin e nôôn jak, ond mem le nôôn jak. ²⁴^jOm sa naanêêl vu ham naambe va pin sen ham navu kataangg vu Anutu hôôk lohakin-ato, ond ham ambiing gaving naambe ham hako nôôn lung la ond ham e gako nôôn. ²⁵^kHam awiingin nambe anohak, lemu hamate vakasin ti neep vu omaaho ti, ond ham kawiiy na le, in Mom sen nando baandonii-to ond le kawiiy hamate nipaya na naambêenja. ²⁶[Le naambe ham-ame kawiiy omaaho ango-te nipaya na le, ond Mom sen nando baandonii-to me-le kawiiy hamate nipaya na le, malis.]”

Lalingin Yesu nambe laam nawiing kul lak lati haale
(Matai 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷Lala lalup Yelusalem yesin laah tombe Yesu la hatup hôôk Anutute dumb bop alopayo. Tombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so be himbop-aso lala vu yi, ²⁸tombe lalingin yi nambe, “Lati nêêl-ambe galaam nawiing va pin-anjo? Onawiing kul-anjo lak lati haale?” ²⁹Tombe Yesu nêêl laah vu sil nambe, “Om saanjingin ham in vakasin ti be ham naanêêl nom vu sa le, mem sale naanêêl omaaho sen sa naawiing kul lak haalêe-to nos vu ham. ³⁰De Jon nalipis hil-ato ond lati nêêl? Anutu nêêl, me omaahonôôn yoo lanêêl? Ham naanêêl vu sa le.” ³¹Tombe sil oo lakaas in nambe,

“Yiiy naanêêl naambe Anutu nêêl, ond le naanêêl vu yiii naambe, ‘Le nambe tana ham-ame awii-having yi le?’ ” ³²Tombe lawiingin daanêêl naambe omaahonôôn lanêêl-ambe Jon nalipis hil, lemu dayêenin hil, in omaahonôôn pin lako Jon ak nambe yi omaaho sen nanêêl Anutu-te vakasin langaah-ato keen. ³³Om lanêêl laah vu Yesu nambe, “Bey, hey doosin.” Tombe Yesu nêêl vu

sil nambe, “Om same le naanêêl omaaho sen sa naawiing kul lak haalêe-to vu ham e.”

^h 11:20 Mak 11:14 ⁱ 11:23 Mat 17:20; Luk 17:6 ^j 11:24 Mat 7:7 ^k 11:25 Mat 5:23; 6:14-15

Vakasin pakwesin lak hil anipaya sen danggin kul wain-ato
(Matai 21:33-46; Luk 20:9-19)

12

¹ Yesu nêêl vakasin pakwesin-anjo vu sil nambe, “Omaaho ti vaalôôh kul wain ti be vaaku ayak hilin de haav taaku sen davu samu wain-aanôôn aniluk hôôk-ato, tonde haav bayêen vaha salak ti in nambe hil baale hôôk-ambe mend in kul wain-anju, tombe mem vu kul-anju lukala hil vaalu namand-ambe sil danggin, tonde yik la taaku dinaandiin lôôt. ² De wain linj-ambe yiis nôôn-ambe suuh, tombe kul mangganaan wiing yite hil kul ti la vu hil sen danggin kul wain-ato in nambe gako yite nôôn vaalu. ³ Le ma de hil sen danggin kul-ato lalôôh-ambe laveek, tonde latiiy laah-ambe la nama malis. ⁴ Tonde kul mangganaan wiing omaaho ango laah, le ma de layiis lukala lukook de lawiing nindanjeen vu. ⁵ Tombe yik wiing omaaho ti laah yesin, le ma de layiis-ambe yimb, de lawiing nambêenju vu yite hil ngeeyaata having, laveek vaalu, de layiis vaalu be layimb. ⁶ ^mDe kul mangganaan ayuuuh noow timu sen ahe having yii-to yuuuh oo dando, om wiing-ambe la vu sil in ka vu nambe, ‘Manyinjo sa noongg, om sil e lanjêenin yi.’ ⁷Lemu hil sen danggin kul wain-ato lanêêl vu sil nambe,

‘Omaaho sen-anju le gako mangganaan-ate va pin, om ham-o, yaanyiis-ambe jimb-ande kul-anjo naatu yate va.’ ⁸ ⁿOm lalôôh-ambe layiis-ambe yimb, le mem laate la voon. ⁹ Om kul wain mangganaan e biing vaati? Le balup-ambe nyiis hil sen danggin kul wain-anjuuto de bu kul-anju be hil vaalu ganggin. ¹⁰ ^oMak ham-ame asevin Anutu-te vakasin-anjo mava? Nambe,

‘Tatuuh ti sen hil kul-aso nind baya nambe me-landaav bayêen ak e, ond gêen tu bayêen ahelasu-te kook aniwêêk. ¹¹ Omaaho Bop wiing vaa-jo be yaahe nambe yoo nivasa nôôn.’ ”

¹² Yesu nêêl lung atonde yêêv-aso lalak ni nambe nêêl vakasin pakwesin-anjo lak sil, om lawiingin nambe lanôôh yi, le ma de layêenin hil ngeeyaataa-ju, om lavuuh yi de lala.

Lalingin Yesu in gaate taakis vu Sissa
(Matai 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ ^pLawiing Palisai vaalu laving Helot-ate hil heey lala vu Yesu, be sil sahi yi in nambe naanêêl vakasin ti na paya ond daanêêl lak me bulôôt. ¹⁴ Om lalaam-ambe lanêêl vu yi nambe, “Kaputung, hey alak ganim nambe hong omaaho sen onanêêl vakasin keen. Game nayêenin omaaho ti nambe haale bop me haale pasiv e, malis. Yik goo navu tatekin Anutu-te

¹ **12:1** Ais 5:1-2 ^m **12:6** Mat 3:17 ⁿ **12:8** Hiblu 13:12 ^o **12:10-11** Saam 118:22-23;
 Sin 4:11 ^p **12:13** Mak 3:6

mop keen-ato langaah, om onaanêêl vu hey e. Lohvu nambe yiyy gaate taakis na vu Lom-ate yêêv bop Sisa me malis? ¹⁵Yale gaate, me jip?” Le Yesu lak silate vakasin tatuhi-anju ni, om nêêl vu sil nambe, “Nambe vaati sen ham nawiingin nambe sahi saa-jo? Ham ambu mone ti naam saangge le.” ¹⁶Om lavu mone ti la vu be yi, le mem nêêl vu sil nambe, “Lati kanu osin haale lakanee-p-anjo?” Le lanêêl vu nambe, “Sisa.” ¹⁷“Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Om ham ambu Sisa-te va vu Sisa, de Anutu-te va vu Anutu.” Tombe lavindis in yite vakasin.

Lalingin Yesu in hil yimbin kandi jak naah-ato

(Matai 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ “Hil heey danêêl nambe omaahonôôn yimbin-ame le kandi jak naah e, ond danêêl hil-anju nambe hil Sadusi, ond Sadusii-ju lala vu Yesu be lanêêl nambe, ¹⁹“Kaputung, Mose kaavu tanasin in nambe yiyy sapa dôôk, ond kaavu ti nambe omaaho ti yimb-ande havuuuh vane nando de noow ma, ond omaahôô-ju hali le gako vane veahaahôôv-anju in yuuh gako unoopasiv dukanaah mangganaan sen yimb-ato ahembaan. ²⁰Om hil o halindin namaavaalu be vindak yuuh dando, tombe sil halindin tuk hako vêêh ti be yimb de noow ma, ²¹om sil halindin

miin hako veahaahôôv-anju tombe yimb de noow ma, tombe yik gwey wiing nambêênu va timu. ²²Sil o halindin namaavaalu be vindak yuuh sen lako vêêh timuu-juuto layimb pin, de sil noondin ma, tonde veahaahôôv yimb lakanee-p ahus. ²³Om vu busin sen omaahonôôn yimbin kandi jak naah-ato, ond veahaahôôv-anju le naatu sil ti tana vane, in sil namaavaalu be vindak yuuh lako vêêh timuu-ju lung laa-to.” ²⁴Le sim Yesu nêêl vu sil nambe, “Ôoye, ham doosin Anutu-te niwêêk osin yite vakasin sen lukaneep kaapiyaa-to ondeey ham nakaas paya. ²⁵Vu busin sen omaahonôôn yimbin kandi jak naah-ato, ond moow ayuuh vêêh-ame le gako sil naah e, le nama, sil e mando nohvu angela-so sen dando baandonii-to. ²⁶“Vakasin lak omaahonôôn yimbin kandi jak naah-ato ond ham-ame asevin sen Mose kaavuu-to mavu? Vakasin daka lak haah aniyin sen kin natum hôôk-ato, ond Anutu nêêl vu Mose nambe, ‘Abalaam ayuuh Isak-ande Yaakop, yaalate Anutu sa.’ ²⁷Le hamambe yaal layimb om yaal lala valok-ate? Malis, in Anutu ond hil metumin vu voon osin hil pin sen layimb-ambe lala dando metumin-ato silate Anutu yi. Ham nakaas paya lôôt.”

Tanasin ti sen kaluuh tanasin pin-ato

(Matai 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Tanasin dangga-so ti laam-ambe hangoyin-ande dakaas lôôt, tombe hangoyin vakasin sen Yesu nêêl laah vu sil-ato be nivasa lôôt, om lingin

^a 12:17 Lom 13:7 ^r 12:18 Sin 23:8 ^s 12:19 Diu 25:5 ^t 12:26 Eks 3:2,6

Yesu nambe, “Tanasin ti tana savok tanasin pin?” ²⁹“Le Yesu nêêl laah vu yi nambe, “Tanasin danggakook ti nyendoos-ato ond savok tanasin pin, nambe ‘Ham Islel, ham gango. Omaaho Bop sen yate Anutuu-to ond yi Omaaho Bop timuu-ju, ³⁰om ham ahem gaving Omaaho Bop hamate Anutu osin ham alompayo doos, be ham kanum doos, be ham akam na doos osin ham animwêêk na doos vu yi timu.’ ³¹“De tanasin ango neep nambe, ‘Ham ahem gaving hil sen dando ngaaho vu ham naambe sen ham ahem oo naving ham-ato.’ Tonde tanasin pin ond ti me-kaluuh yuuh-anjo la le.” ³²“Tombe tanasin dangga tii-ju nêêl vu nambe, “Kaputung, ganêêl keen nambe Anutu ond yoo timu, de Anutu ango me-nando le. ³³^xOm yahengg gaving yi osin yalonggpayo doos, de yakangg sapa yi osin yaninggwêêk doos na vu yi, be yahengg gaving hil sen dando ngaaho vu yiyy naambe sen yahengg oo naving yiyy-ato. Yiyy sapa tanasin yuuh-anjo ond mem kaluuh salivangin sen dasi lak kin nala vu Anutu osin salivangin sen yiyy natung vu Anutuu-to pin.” ³⁴Yesu hango de nêêl vakasin osin ka nivasa om nêêl vu nambe, “Ngaaho lak in Anutu ganggin hong gaving yite hil.” Tombe sim hil pin layéénin om me-lalingin yi in vakasin heey yesin laah e.

Kalisi-te danggakook neep vu lati?

(Matai 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵Yesu wiing tanasin hôôk Anutu-te dumb bop alo nambe, “Nambe vaati sen hil tanasin dangga-so danêêl omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu yiyy-ato nambe yite danggakook neep vu Devit? ³⁶^yLe Vavi Vaambuung vêêl Devit alu lak-ambe nêêl nambe,

‘Omaaho Bop nêêl vu sate Omaaho Bop nambe,
“Omando sa namangg vasa, de sale aambiing-ambe hil sen dayi
hong payaa-to le langgulis hong vaalu kambi.”’

³⁷^zOm sen Devit nêêl omaahôô-ju nambe Omaaho Bop, le nambe vaati sen Omaaho Bop-anju tu Devit-ate hil moos ti^a?” Tombe hil pin langoyin-ambe londpayo nivasa.

Hil ganggin sil in tanasin dangga-so

(Matai 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:45-47)

³⁸Yesu wiing tanasin vu hil nambe, “Ham ganggin ham in tanasin dangga-so, in sil oo lawiingin nambe lanjop lolop dinaandiin-ambe

^u 12:29 Diu 6:4-5 ^v 12:31 Lev 19:18; Gal 5:14; Lom 13:9; Jem 2:8 ^w 12:32 Diu 4:35;

Ais 45:21 ^x 12:33 Diu 6:5; 1 Sml 15:22; Hos 6:6 ^y 12:36 Saam 110:1 ^z 12:37 Luk 19:48

^a Maak 12:37 Yesu nêêl Devit-ate vakasin-anju in nambe bêêl sil alund jak in kand bu naambe omaaho sen Anutu yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu yiyy-ato ond yite danggakook neep vu Devit lemu yite niwêêk kaluuh Devit la, ondeey Devit nêêl nambe Omaaho Bop.

ganjung noh talind in nambe omaahonôôn gako sil jak, ³⁹ osin sil lana mando hil pin amend vu dumb alo, de vanôôn bop ond sil oo mando nalu munggin. ⁴⁰Dalakin veahaahôôv-ate bayêen de davun londpayo lak lohakin diin, om nipaya nyevahaan e naatovu sil bopataa lôôt.”

Vehaahôôv hatung salivangin
(*Luk 21:1-4*)

⁴¹^bYesu nando ngaaho vu taaku sen datung salivangin-ato be monayi hil dalup-ambe datung salivangin, ond yi de kupak dangga-so ngeeyaata daate mone bop. ⁴²Tombe yi veahaahôôv ti, yinêen va ma, ond valup-ambe haate yite mone noow daka yuuuh, ⁴³^com teey yite maanggêêm-aso lalaam-ambe nêêl vu sil nambe, “Sa naanêêl keen vu ham naambe veahaahôôv-anju ond yinêen va ma, lemu hatung salivangin-anju kaluuh omaahonôôn pin, ⁴⁴in sil pin-anju va ngeeyaata nando, le lako pasividaka-daka be latung salivangin ak, de veahaahôôv-anju yinêen va ma, lemu haate yite mone pin lukala tu salivangin, de ti me-nando vu yi in baanggo vanôôn jak-ambe ja le.”

Anutu-te dumb bop e kawiiy
(*Matai 24:1-2; Luk 21:5-6*)

13 ¹Yesu vu Anutu-te dumb bop alo be lukalaam voon in na, tombe yite maanggêêm ti nêêl vu yi nambe, “Kaputung, gangge ni, lahaav dumb bop-anjo lak tatuuh amengali be nivasa lôôt.” ²^dLe Yesu nêêl laah vu nambe, “Gahe dumb bop-anja, ond tatuuh ango me-le mando jak ango baandoni le, le kawiiy pin-ambe na mando danjeen.”

Vakasin lak nimeen ngeeyaata
(*Matai 24:3-14; Luk 21:7-19*)

³Yesu nando lak kandu lu Oliv de Anutu-te dumb bop neep vaalu, tombe Pita yuuuh Jems-ande Jon ayuuh Endru, sil yumbeyuuuh-anju yoo lalaam-ambe lalingin yi nambe, ⁴“Onaanêêl vu hey e, naangelis e vaa-jo naatok? Yale anjak ni lak vaati naambe vakasin pin navu nôôn jak?” ⁵Tombe Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham ganggin ham in omaaho ango le tatuuhin ham. ⁶Hil ngeeyaata le lanaam-ambe daanêêl sa haalengg ak sil naambe ‘Sa Kalisii-jo,’ de sil e tatuuhin omaahonôôn ngeeyaata. ⁷De ham e gango ngaamong laam ngaaho daandun, osin ham e gango ngaamong banye vu taaku dinaandiin heey, ond ham-ame naham jak e, in vaa-ju le naam, lemu va pin-ame le jung na pavis e, in busin sen-ato naahen. ⁸^fBayêen bu ango le kandi be lambiing ngaamong vu bayêen bu

^b 12:41 2King 12:9 ^c 12:43 2Ko 8:12 ^d 13:2 Luk 19:44 ^e 13:6 Jon 5:43

^f 13:8 Ais 19:2; 2Kro 15:6

ngo, de gaaman ango le kandi be biing ngaamong vu gaaman ango, de jemaapi le jêey osin meep biing omaahonôôn nohvu taaku ti ti, ond va nime-meen pin sen navu naatokak omaahonôôn-ato yite nalu mungginanja.^{9^g}Lemu ham ganggin ham in sil e lambu ham dukana kaansol-aso namand, be sil e gaveek ham baale dumb alo, de sil balaah ham baale yêêv bop osin lulemak-aso mend in sate hil ham, om ham e naanêêl sa banyengg langaah vu sil.¹⁰Tombe hil daanêêl banye nivasa be na nohvu taaku pin e.^{11^h}Tonde lanôôh ham-ambe gako be lana in ham ambiing vakasin, ond ham-ame naham jak pavis e, de ham akam-ame bu naambe, ‘Sale naanêêl vaati?’ Vu busin-anju ond Anutu yoo le bêêl ham alum jak in vakasin-ambe mem ham naanêêl vu sil, in nambe mem ham-ame yoo naanêêl hamate vakasin ti le, ham e naanêêl Vavi Vaambuuung lava.¹²Tonde omaahonôôn e lambu halindin dukana hil namand-ambe lanyiis sil-ambe lanjimb, de yik maandin lambiing naambêêuju vu noondin. Tonde yik unoopasiv e lanji maandin ayuuuh taandin paya be lambu sil dukana hil namand-ambe lanyiis sil-ambe lanjimb.^{13^j}Tonde hil pin e nind baya lôôt in ham in sate hil ham, tombe hil sen sil baale niwêêk lôôt-ambe baaku nimeen pin-ato, ond sil e lana mando metumin gaving Anutu.”

Va nipaya osin va nimeen e naatovu hil
(Matai 24:15-28; Luk 21:20-24)

^{14^k}Omaaho ti nambe naasevin vakasin-anjo ond yoo ka bu nivasa be jak vakasin-anjo dangga ni, naambe “Ham navu angge nipaya dangga sen navu kawiyy vaa-to baale langaah hôök taaku sen va nipaya me-baanato le, om hil sen dando Yudiaa-to dapak-ambe lana mando kandu lu.^{15^l}De omaaho ti nambe mando lak bayêen alu baandoni, ond me-duus-ambe guli-naah bayêen alo be gako yite vati le.¹⁶De ti monambiing yite kul ond me-gilin-ambe naah gako yite lolop e.^{17^m}Dôök busin-anju ond nimeen e naatovu vêêh-aso sen noondin lukaalêe-to osin vêêh vaalu sen daahen davu sum vu noondin-ato.¹⁸Om ham anohak naambe vaa-ju me-naatovu ham dôök busin sen lukaahôôm osin vavi jambaa-to le.^{19ⁿ}Vu bôôy sen Anutu hatung va pin nyendoos-ambe tok laam gêen-anjo, ond omaahonôôn-ame laaku nimeen bopaata lôôt e. De vu gêen-anjo ond nimeen bopaata navu naatovu omaahonôôn, tonde vu taamusin ond omaahonôôn-ame le daatovu nimeen ti naambêêju jesin naah e.²⁰Busin sen nimeen naatovu omaahonôôn-ato, ond Omaaho Bop e katôôv vahaan na, le naambe nama, ond omaaho lati lohvu nambe mando metumin?

^g 13:9 Mat 10:17-20 ^h 13:11 Luk 12:11-12 ⁱ 13:11-13 Mat 10:19-22 ^j 13:13 Jon 15:18-21

^k 13:14 Dan 9:27; 11:31; 12:11 ^l 13:15 Luk 17:31 ^m 13:17 Luk 23:29 ⁿ 13:19 Dan 12:1; Joel 2:2; Taato 7:14

Nganjo ka navu yite hil sen yoo holin sil-ato, om le katôôv busin sen nimeen-anju vahaan na.

²¹ “Tonde omaaho ango daanêêl vu ham dôôk busin-anju naambe, ‘Ham angge, Kalisi nando nganjo,’ de

daanêêl naambe, ‘Ham angge, nando nganju,’ ond ham-ame ambiing gaving e. ²² ^o De hil vaalu le lanaam-ambe tatuhiin naambe sil Kalisi, tonde vaalu le tatuhiin naambe sil Anutu-te hil sen danêêl yite vakasin-ato, de lambiing taahu taahu vaha vaha osin niwêêk, in naambe lohvu ond sil langgilin hil sen Anutu yoo holin sil-ato be lambiing gaving sil.

²³ Om ham ganggin ham in vakasin pin sen saanêêl banye vu ham-anjo.”

Omaahonôôn Noow e nom
(*Matai 24:29-31; Luk 21:25-28*)

²⁴ ^p“Va nimeen pin-anju jung na le mem taaku mekaalus e mekanu dôôk, de kwaav-ame le naatum e, ²⁵ de matam baandoni naatok osin va niwêêk vu baandoni pin e baale ye-yêêy. ²⁶ ^q Va sen-anju pin jung na le mem hil e lanji Omaahonôôn Noow naam hôôk bayiimb alo, ond le naam osin niwêêk bopaata gaving nikaapulis. ²⁷ Tombe le biing yite angela-so lana daasupin hil sen yoo holin sil lak-ambe latu yite hil-ato vu taaku lavuun osin vu taaku nanyendangga vaalu vaalu de vu baandoni pin.”

Mêêl suusin nêêl busin taato
(*Matai 24:32-35; Luk 21:29-33*)

²⁸ “Ham akam bu mêêl^s suusin. Ham angge naambe manak pulapul valu-la ond ham anjak ni naambe ngaaho lak in yiyy kape mêêl jakana jok. ²⁹ Nambêênja om ham angge naambe vakasin pin-ato nôôn ak ond ham anjak ni naambe omaahôô-to laam ngaaho lak in navu naatovu ham. ³⁰ De sa naanêêl keenaanôôn vu ham naambe hil sen dando gêen-anjôôto ond me-le lanjimb e, de va pin-anjo le nôôn jak e mem. ³¹ Yendak osin ngaanggis e na menama, de sate vakasin ond ti me-le na menama le, yoo le nanjip danggata.”

Ham mando mem naatum in ham doosin busin
(*Matai 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36*)

³² ^t“Lemu busin-anju osin taaku me ond omaaho ti me-lak ni le, angela baandoni doosin, Anutu Noow doosin, Aamangg timu yoo lak ni lung

^o **13:22** Diu 13:1-3; Taato 13:13 ^p **13:24-25** Ais 13:10; 34:4; Taato 6:12-14; 8:12

^q **13:26** Taato 1:7 ^r **13:27** Mat 13:41 ^s **Maak 13:28** Yesu tatekin yite vakasin-anjo vu yite hil ond taahu lak silate hahaanôôn ti haale nambe pik, le hey pakwe vakasin-anjo lak mêêl in nambe mêêl ond yiyy oo yate va om yalak ni. De hey kaavu lak yiyy oo yate va vaalu having nambêênjo, in yiyy oo alak silate mopaatôôv ani lung la. ^t **13:32** Sin 1:7

la. ³³"Om ham ganggin ham-ambe ham oo mando mem naatum, in ham doosin nambe vaa-ju le nôôn jak dôôk busin ti tana. ³⁴Nambe sen omaaho ti navu gavuuh baan mando de kandi be na taaku dinaandiin ti, tombe nêêl vu yite hil kul vaha-so nambe sil ganggin yite va pin, om hatiyy kul ti ti lohvu sil, tonde nêêl vu ti sen ganggin vinavii-to nambe, 'Goo baale mem naatum.' ³⁵"Om yik nambêênga ham oo mando mem naatum in ham doosin nambe bayêen mangganaan e nom gato hôôk soosin me busin lavuun me heendiisin me langaah jak e mem nom gato. ³⁶Om ham mando mem naatum in le nom gato pavis, ond ji naambe ham-ame nahop la le. ³⁷Vakasin sen saanêêl laas vu ham-anjaato ond saanêêl vu omaahonôôn pin nambe ham oo mando mem naatum."

Davu salo mop in nambe lanyiis Yesu be jimb

(*Matai 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53*)

14 ¹"Busin laam ngaaho lak in nambe busin yuuuh gaving le mem hil daasupin lanaam-ambe lanji busin bop busin haluusin sen Anutu haluuh hil Islel hôôk vu Ijip bôôy-ato. Busin-anju ond hil datongin balet lemu me-datung yis nalukala le, nganjo daya balet amu. De kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso osin tanasin dangga-so davu salo mop in nambe lanôôh Yesu kaatokin be lanyiis-ambe jimb, ²lemu lanêêl nambe, "Yame aanôôh dôôk busin bop e, in mak hil ngeeyaata londpayo le naakund."

Vêêh ti kaasêêh bel galovasa lak Yesu lukook

(*Matai 26:6-13; Jon 12:1-8*)

³*Yesu lakala omaaho ti baan vu Betaani, omaahôô-ju haale nambe Simon, ond payêês anipaya lak yi. Dando mondaya vanôôn, tonde vêêh ti hako bel galovasa hôôk buayo tatuuh ti, daanggo lak mone bopaata lôôt, ond la hato be kaatuuh buayo avi de kaasêêh bel galovasaa-ju lak Yesu lukook. ⁴Tombe hil sen dando having-ato ond vaalu londpayo nipaya vu, om yoo lanêêl vu sil nambe, "Vêêh-anju nawiliyak bel-anjo in?" ⁵Tombe lanêêl vêêh-anjo nambe, "Bel galovasaa-jo yaambu be omaaho ngo baanggo jak mone bopaata nohvu 300 kina, de monêê-jo yaambu vu hil sen silanêênd va maa-to ond mem nivasa." ⁶Le Yesu nêêl nambe, "Jipin vêêh-anju, ham-ame naanêêl yi le, manyinjo samu sa nivasa lôôt. ⁷Hil sen dativak in va yuuuh amêê-to ond sil e mando gaving ham nohvu busin pin, om ham akam bu naambe ham andôôvu sil ond ham oote va, nganjo sak same le mando gaving ham nohvu busin pin e. ⁸*Vêêh-anjo wiing lohvu lopayo be kaasêêh bel galovasa lak sa ningg naavii-jo, ond taahu

^u 13:33-34 Mat 25:13-14 ^v 13:35 Luk 12:36-38 ^w 14:1 Mak 11:18; Hiblu 11:28

^x 14:3 Luk 7:37-38 ^y 14:7 Diu 15:11 ^z 14:8 Jon 19:40

sanêèngg busin kanu sen saanggimb-ambe landaav saa-to. ⁹Sa naanêèl keen vu ham naambe vu taaku pin sen hil daneél banye nivasa langaahato, ond va sen vêeh wiing-anjo le daanêèl gaving, in hil akand bu yi.”

Yudas Iskaliot nêèl Yesu langaah

(*Matai 26:14-16; Luk 22:3-6*)

¹⁰Sil nomaayuh-ambe laam yuuh-ato ti Yudas Iskaliot la vu kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêèv-aso in nambe bu Yesu dukana sil namand. ¹¹Sil langoyin vakasin sen Yudas nêèl-ato be ahend anivasa lôôt, tombe lanêèl nambe le lambu mone vu yi, om Yudas salo mop in nambe bu Yesu dukana sil namand.

Yesu ya vanôôn busin haluusin having yite maanggêêm-aso

(*Matai 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30*)

¹²^aBusin bop busin haluusin sen Anutu haluuh hil Islel hôôk vu Ijip böôy-ato, ond hil datongin balet lemu medatung yis nalukala le, nganjo daya balet amu, tonde hôôk yite busin nyendoos ond dayiis bik sipsip noow-ambe dasi. Tombe Yesu-te maanggêêm-aso lalingin yi nambe, “Gawiingin hey ana samu taaku sen gangga vanôôn busin haluusin mandôô-to vu tana?” ¹³Tombe Yesu wiing yite maanggêêm yuuhapim lala de nêèl vu yuuh nambe, “Mana bayêen bop-anju ond male naatovu moow ti kava bel hôôk dêèngg, ond muuh taamuyin yi be mana. ¹⁴Tombe bayêen ti sen dukanaa-to ond mandukana gaving-ambe muuh naanêèl sa naambe sa kaputung vu bayêen-anju mangganaan-ambe manjingin naambe sanêèngg bayêen alo sen sangga vanôôn busin haluusin gaving sate maanggêêm-aso ham-anja neep ond taato vu muuh. ¹⁵Tombe le taato bayêen alo bopaata ti neep baandoni ond latongin lung la be neep, ond muuh samu yate vanôôn hôôk bayêen alo tii-ju.” ¹⁶Tombe maanggêêm ayuuh lala. Yuuh lala lato bayêen-anju be yuuh layi lohvu sen Yesu nêèl vu yuuh-ato, tombe

mem yuuh samu silate vanôôn busin haluusin.

¹⁷De busin hôôk atombe Yesu having sil nomaayuh-ambe laam yuuh-ato be mem lala bayêen-anjuuto. ¹⁸^bSil dando mondaya vanôôn atombe Yesu nêèl nambe, “Sa naanêèl keen vu ham naambe ham sen yiiy naha vanôôn hôôk tii-jo, ond ham ti navu bu sa dukana hil sen lanyiis saato namand.” ¹⁹Maanggêêm-aso langoyin vakasin-anju, tombe londpayo nimeen, om sil ti lanêèl vu yi nambe, “Om sa, me?” ²⁰Tombe Yesu nêèl laah vu sil nambe, “Ham nomaayuh-ambe laam yuuh-ato ti sen haay ahondoos naha vanôôn hôôk kaambum timuu-jo. ²¹Omaahonôôn Noow e jimb nohvu vakasin neep hôôk Anutu-te kaapiyaa-to, lemu omaaho sen

^a 14:12 Eks 12:6,14-20 ^b 14:18 Saam 41:9

bu Omaahonôôn Noow dukana hil namand-ato ond le gako nimeen, de naambe tangganaan-ame gako omaahôô-ja le, ond mem nivasa^c.

Yesu vu paasa vu yite maanggêêm-aso
(Matai 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kolint 11:23-25)

22 Daahen mondaya vanôôn, tonde Yesu lôôh balet ak-ambe lohak vu Anutu, le mem hapok-ambe vu vu sil, de nêêl nambe, “Ham gako naas, manyinja sa ningg naavi.” 23 Tonde lôôh kap wain ak-ambe lohak osin pêêlis la vu Anutu, de vu be sil pin lanum hatup hôôk. 24^d Le mem nêêl vu sil nambe, “Manyinja sa ningg hees-anja, sa kaasêêh in nambe dôôvu hil ngeeyaaata, de biing-ambe Anutu-te vakasin sen jôôy lung la be neep-ato nanjip niwêêk. 25 Om sa naanêêl keen vu ham naambe same le naanum wain nôôn aniluk ti jesin naah e, de na nohvu busin taamusin e mem sale naanum moos naah gaving Anutu-te hil.” 26 Tonde lawiing laalo ti lung la, le mem laluus-ambe lala kandu Oliv.

Yesu nêêl nambe Pita le jak alu in yi
(Matai 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27^e Yesu nêêl vu sil nambe, “Ham pin e lompayo nimeen-ambe ham gavuuuh sa, nohvu Anutu-te vakasin neep hôôk kaapiyaa-to nambe, ‘Sa navu aanyiis bik sipsip-asote heendin de sipsip-aso gavuuuh taale.’ 28^f Lemu sale kandi jak naah-ambe sana Galili naamunggin ham.”

29 Tombe Pita nêêl vu nambe, “Sil pin e londpayo nimeen-ambe gavuuuh hong, de sak le nama.” 30 Le Yesu nêêl vu nambe, “Sa naanêêl keen vu hong naambe peey busin-anjo kokalêêh-ame le naasu balon yuuuh e, de gale ganjak alum in sa balon yaal vêêl e.” 31^g Lemu Pita nêêl niwêêk lôôt nambe, “Same le anjak alungg in hong e, yik lanyiis sa be saanggimb gaving hong ond lung.” Tombe yik sil pin lanêêl nambêenjo having.

Yesu lohak vu taaku Getesmaane
(Matai 26:36-46; Luk 22:39-46)

32^h Lala lato taaku ti haale nambe Getesmaane, tombe Yesu nêêl vu yite maanggêêm-aso nambe, “Ham mandôô-jo de sana aanolak vêêl e.” 33 Tombe hako Pita yuuuh Jems-ande Jon-ambe sil lala. Yesu lopayo nimeen-ambe nahees lôôt, 34ⁱ om nêêl vu yaal nambe, “Sa longgpayo nimeen lôôt lohvu saanggimb, om maal mandôô-jo ond maal oo mem

^c **Maak 14:21** Yesu nêêl nambêenju in naanêêl taato naambe Yudas tangganaan-ame gako yi le ond mem nivasa, in me-le gako nivaane bopaata vu busin taamusin e. ^d **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hiblu 9:20 ^e **14:27** Mak 14:50; Sek 13:7 ^f **14:28** Mat 28:16; Mak 16:7 ^g **14:31** Jon 11:16 ^h **14:32** Jon 18:1 ⁱ **14:34** Jon 12:27

naatum.” ³⁵De hataah la diin daka, be la hato pataav baambu neep voon-ande lohak nambe Anutu yoo le ji naambe lohvu ond yoo le nôôh va nimeen sen navu naatovu yii-jôôto na. ³⁶^jNêél nambe, “O Aamangg, galohvu nambe gambiing va pin om ganôôh kap nimeen-atêêñjo vêl in sa, lemu same naanêîl e, goo gate va.”

³⁷Tombe laah hato vu yaal, le yi de yaal deep, tombe nêîl vu Pita nambe, “Simon, onahop a? Game galohvu nambe omando mem naatum daka le? ³⁸^kYik ham mando mem naatum-ambe ham anohak in palapin vaha me-kape ham e. Ham alompayo nawiingin, lemu ham anim naavi nitambo.” ³⁹Tonde yik laah-ambe lohak vakasin-anjuuto yesin laah. ⁴⁰Lo-hato be yi le yaal deep in mend animeen lôôt, de vakasin sen yaal daanêîl naah vu yii-to ma. ⁴¹Tombe lo-hato vu yaal tu balon yaal yesin-ambe nêîl vu yaal nambe, “Maal naahen nahop a? Lung-anja, de busin sen lambu Omaahonôôn Noow dukana hil anipaya namand-ato ond ngaaho lak, ⁴²om ham kandi jak in yana. Ham angge, omaaho sen navu taato sa langaahto hato ni.”

Lalôôh Yesu de maanggêêm-aso lapak-ambe lala
(Matai 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³Yesu naahen monanêîl vakasin-anjo tonde sil nomaayuuuh-ambe laam yuuuh-anjôôto ti Yudas hato pavis, ond hako hil ngeeyaata be lako yipak ayuuuh tapum sapa sil-ambe lalaam, ond kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv-aso de tanasin dangga-so himbop-aso yoo lanêîl ondeey sil lalaam. ⁴⁴De omaaho sen navu taato Yesu langaahto ond samu vakasin lung la vu sil nambe, “Ham angge naambe sa naamuuh omaahôô-ju gaambôôk ond yik yii-ju, tombe ham anôôh-ambe ham naapuvu niwêêk-ande ham gako be ana.” ⁴⁵Om Yudas valup-ambe la vu Yesu pavis, be nêîl nambe, “Kaputung,” tonde muuh^l Yesu gaambôôk. ⁴⁶Tombe yik lalôôh namand ak Yesu be lapuvu tatin, ⁴⁷lemu hil sen daale having Yesuu-to ond ti lôôh yipak ak-ambe sap yêêv bop salivangin-ate hil kul ti nanye vaalu be yêêhin. ⁴⁸Tombe Yesu nêîl vu sil nambe, “Ham alaam in ham anôôh sa, lemu nambe vaati sen ham hako yipak ayuuuh tapum sapa ham-ambe ham alaam nambe sen ham alaam vu omaaho hôôndak ti? ⁴⁹^mLohvu busin pin sa nando monaawiing tanasin hôôk Anutu-te dumb bop alo vu ham, le ham-ame nalôôh sa le. Mam lung-ande Anutu-

^j 14:36 Lom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38 ^k 14:38 Luk 11:4; Mat 6:13

^l Maak 14:45 Hil Yuda ond silate gambum nambe silate omaaho ti balup ond sil lana daamuuh gaambôôk, yik nambe yiyyate omaaho ti balup ond yiyy naalôôh nama. Ond Yuda-te gambum nivalok-anju, lemu Yudas la muuh Yesu gaambôôk ond tatuhin nambe ahe having yi, le ma de yoo taato Yesu vu hil in nambe lanôôh yii-to. ^m 14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

te vakasin bôôy-ato nôôn jak.” ⁵⁰”Tombe sim yite maanggêêm-aso pin lavuuuh yi de lapak-ambe lala. ⁵¹ Tombe maanggêêm ti taamuyin Yesu ond havêeh tôômb malis, tombe lalôôh yi, ⁵² le tôômb kaah-ambe nando, de pak-ambe la ninôôn.

Yesu naale yêêv bop pin amend

(*Matai 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24*)

⁵³ Lako Yesu be lala vu kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv bop, tombe tanasin dangga-so osin yêêv-aso salivangin-ate be himbop-aso pin lasupin sil lalaam timu. ⁵⁴ Tonde Pita motaamuyin, le ma de yoo naale aheseseey daka, tombe monala be lukala yêêv bop salivangin-ate baan talind, be hato nando monanyuuuh kin having ahevaavu-so. ⁵⁵ Tombe yêêv-aso salivangin-ate osin kaansol-aso pin davu salo vakasin dangga in nambe lanyiis Yesu be jimb, le ma. ⁵⁶ Tonde hil ngeeyaata lanêêl vakasin tatuhiin lak yi, lemu sil pin anêênd vakasin-anju me-loh ti le. ⁵⁷ De hil vaalu kandi daale be lanêêl vakasin tatuhiin lak Yesu nambe, ⁵⁸ “Hey hangoyin-ande nêêl nambe, ‘Sale kawiyy dumb vaambuung sen omaahonôôn lahaav-ato, de busin yaal vêêl e mem sale andaav ango sen omaahonôôn-ame lalohvu nambe landaav e.’” ⁵⁹ Tombe sil lanêêl lôôt, le ma de silate vakasin-ame loh ti le. ⁶⁰ Om yêêv bop salivangin-ate kandi naale hôôk sil lavuun-ambe lingin Yesu nambe, “Game nanêêl vakasin ti laah e? Hil-anjo danêêl vaaheey lak hong?” ⁶¹ Le yoo naale lava masin lôôt, de me-nêêl vakasin ti laah e, tombe yêêv bop salivangin-ate lingin yi yesin laah nambe, “Anutu sen hey lavangg nahôôk yii-to ond noow sen yoo holin yi vulôôt in nambe dôôvu hey-ato ond yik hong-anja?” ⁶² ^q Tombe Yesu lienggis nambe, “Êê-e saa-jo, de ham e angge Omaahonôôn Noow e mando Niwêêk Danggakook nama vasa be naam hôôk bayiimb alo vu baandoni.” ⁶³ Tombe yêêv bop salivangin-ate yoo kweek yite lolop nambe Anutu le ahekalin vu Yesu, de nêêl nambe, “Yiiy navu salo omaahonôôn in nambe le daanêêl vaati gaving? ⁶⁴ Ham hango nambe nêêl Anutu palêê-jo, om ham akam vu nambe vaati?” Le sil pin lanêêl nambe, “Nêêl vakasin anipaya om yaanyiis-ambe jimb.” ⁶⁵ Tombe hil vaalu kasuv ak yi, osin layum mekaalus-ande layiis yi de lanêêl vu nambe, “Onaanêêl omaaho ti sen yiis hong-ato langaah.” Tonde ahevaavu-so lapuvu yi de patap lôôt.

Pita lak alu in Yesu

(*Matai 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27*)

⁶⁶ Pita naahen nando talind atonde kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêêv bop, yite vêêh kul ti hato ⁶⁷le yi de Pita monanyuuuh

ⁿ 14:50 Mat 26:31 ^o 14:58 Jon 2:19-21 ^p 14:61 Mak 15:5; Luk 23:9

^q 14:62 Saam 110:1; Taato 1:7 ^r 14:64 Jon 19:7

kin, tombe get lôôt de nêîl vu nambe, “Hong-anja navu taamuyin Yesu Nasaalet having-ato.” ⁶⁸ Le ma de Pita lak alu nambe, “Same alak ni le, sa doosin va sen ganêîl-anja.” Tombe seelin hato laah ngaaho vu vinavi tonde kokalêîh su. ⁶⁹ Tombe yêîh-anjuuto yi me lak Pita yesin, om nêîl vu hil sen daalêîe-juuto nambe, “Hil-anjuuto ond tii-ja.” ⁷⁰ Le yik Pita lak alu yesin nambe, “Malis.” Daahen daale daka tonde hil sen daalêîe-juuto lanêîl vu Pita yesin laah nambe, “Keen, hil-anjuuto silate ti hong-anjo, in hong Galili having-ato.” ⁷¹ Lemu Pita nêîl Anutu haale osin nêîl nambe, “Sa doosin omaaho sen ham nanêîl-anja keen baandoni.” ⁷² Tonde pavis atombe kokalêîh su tu balon ango yesin, tombe mem Pita ka vu vakasin sen Yesu nêîl vu yii-to nambe, “Kokalêîh-ame naasu balon yuuuh e de gale ganjak alum in sa balon yaal vêîl e.” Ka vu vakasin-anju om lopayo nimeen-ande su lôôt.

Yesu la naale Pilata me

(Matai 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

15 ¹ Samiinaanôôn atombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêîv-aso osin himbop-aso be tanasin dangga-so de kaansol-aso pin lasupin pavis-ambe lakaas lung la, tonde landuuuh Yesu de laandiiy-ambe lala vu yêîv bop Lom ti haale nambe Pilata. ² Tombe Pilata lingin Yesu nambe, “Yuda-te omaaho lulemak hong a?” Le nêîl nambe, “Yik ganêîl-anja.” ³ Tombe yêîv-aso salivangin-ate lanêîl vakasin ngeeyaata lak Yesu, ⁴ om Pilata lingin Yesu laah nambe, “Game nanêîl vakasin ti nalaah vu sil e? Gangge sil lanêîl vakasin ngeeyaata lak hong-anja.” ⁵ Lemu Yesu me-nêîl vakasin ti laah vu yi le, om Pilata ka la nge-ngeey.

Pilata liingga nambe lanyiis Yesu jak haah pako

(Matai 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Lohvu ta pin hôök hil Yuda-te busin bop busin haluusin sen Anutu haluuh hil Islel hôök vu Ijip bôôy-ato, ond silate gambum ti neep nambe sil davu kataangg kalaambus-aso ti, de Pilata navu kavaayin kalaambus tii-ju be navu la malis vu sil. ⁷ Tombe omaahonôôn heey dando hôök kalaambus in dawiing ngaamong vu gaaman osin layiis hil vaalu be layimb, ond sil ti haale nambe Balabas, ⁸ om hil pin lala vu Pilata be sil kataangg nambe, “Goo gambiing naambe sen onawiing lohvu ta pin-ato.” ⁹ Tombe Pilata lingin laah vu sil nambe, “Ham awiingin nambe sa kavaayin Yuda-te omaaho lulemak vu ham a?” ¹⁰ Lingin nambêînju in lak ni nambe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêîv-aso ahend anipaya vu Yesu, ondeey sil laandiiy la vu yi. ¹¹ Lemu yêîv-aso

^s 14:72 Mak 14:30 ^t 15:1 Luk 22:66 ^u 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61 ^v 15:11-14 Sin 3:13-14; 13:28

salivangin-ate laanjiihin hil pin nambe, “Ham naateey niwêêk na vu Pilata naambe kavaayin Balabas naam vu ham.” ¹² Tombe Pilata nêêl laah vu sil nambe, “De omaaho sen ham nanêêl nambe Yuda-te omaaho lulemak-ato ond saambiing vaati vu?” ¹³ Tombe lateey bopaata lôôt nambe, “Ganyiis jakana haah pako.” ¹⁴ Lemu Pilata nêêl vu sil nambe, “In? Wiing vaati paya deey?” Le ma de sil oo lateey niwêêk lôôt nambe, “Ganyiis jakana haah pako.” ¹⁵ Tombe Pilata wiingin nambe hil ahend anivasa jak, om kavaayin Balabas-ambe vu la vu sil, de Yesu ond nêêl-ambe ahevaavu-so laveek lôôt, le mem vu lukala hil Lom ngaamong vaha-so namand in nambe lanyiis jakana haah pako.

Ngaamong vaha-so pale Yesu lôôt
(*Matai 27:27-31; Jon 19:2-3*)

¹⁶ Hil Lom ngaamong vaha-so lako Yesu be lalukala yêêv bop-ate taaku lopayo, tombe lateey silate hil ngaamong vaha-so pin lalaam having. ¹⁷*Le mem sil lalop lolop amembu ti lukala Yesu de davu taahu omaaho lulemak ak yi, de sil lasêêy hees aniyin-ambe lambuu hin, tombe latung lakala Yesu lu, ¹⁸tonde laakôôhin nambe, “Yuda-te omaaho lulemak omando-o.” ¹⁹Tonde laveek lukook ak paatôôn ngasing ti, de sil kasuv ak, tonde latung kaatu vu yi be lako haale lak. ²⁰Sil pale Yesu lung la le mem lakaah lolop amembuu-ju vêêl in, de yoo lalop yite lukalaah yi, tonde mem lako be lala in lanyiis jakana haah pako.

Layiis Yesu lakala haah pako
(*Matai 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*)

²¹*Lala lato mop atombe latovu hil Sailini ti haale nambe Simon, sen noow Aleksanda yuuuh Lupus-ato, ond vu kul-ambe hato, tombe hil ngaamong vaha-so lanêêl niwêêk lôôt vu yi om kava Yesu-te haah pako. ²²Sil lako Yesu be lala lato taaku ti danêêl nambe Golagaata, dangga nambe taaku lukook. ²³Tombe sil kaasêêh malaasin anikalin tii^y lukala wain-ambe lavu vu Yesu in nambe naanum, le ma de nimbaya. ²⁴*Tombe hil ngaamong vaha-so layiis Yesu lakala haah pako lung la, tonde sil laate tatuuh-ambe tambe lak Yesu-te lolop-ande latiiy lohvu sil, tombe yik hil ngaamong vaha-so yoo lako lolop ti ti lohvu sil.

²⁵Taaku me sen layiis Yesu lakala haah pakôô-to ond 9 kilok samiinaanôôn. ²⁶Tombe sil kaavu vakasin sen lanêêl ak yii-to neep ak nambe, “Yuda-te Omaaho Lulemak.” ²⁷Tonde layiis hil

^w **15:17-19** Luk 23:11 ^x **15:21** Lom 16:13 ^y **Maak 15:23** Malaasin anikalin tii-jo haale nambe mul, ond haah ti nikanggi, ond davu vu hil in nambe sil anind naavi me-gasêêng e. Om sil lako be lavu vu Yesu tombe tep le ma de nimbaya, in wiingin nambe yoo gango nivaane be jimb. ^z **15:24** Saam 22:18

hôondak yuuhapim having Yesu, ango naale nama kêenj de ango naale nama vasa. ²⁸^a[Om yik vakasin bôôy sen lukaneep kaapiyaa-to nôôn ak nambe, “Lasevin yi having hil anipaya.”]

²⁹^bTombe hil ngeeyaata sen daale danjung-ato layi be lalaah namand vu, de lawiing kangasin vu Yesu lôôt nambe, “Wopo, hong sen ganêîl nambe gale kawiiy Anutu-te dumb vaambuung-ande nohvu busin yaal gale gandaav naah-atôônjo, ³⁰om goo gandôôvu hong-ambe onggavuuh haah pakôô-ja de ganduus-ambe ganaam

voon-o.” ³¹Tombe kul vaha sen datung salivangin-ato silate yêev-aso osin tanasin dangga-so yoo lakaas vu sil-ambe sil pale Yesu having nambe, “Hôôvu hil vaalu de me-lohv u nambe yoo dôôvu yi le. ³²Om naambe Anutu yoo holin yi vulôôt-ambe tu hil Islel-ate omaaho lulemak keen ond duus-ambe naam voon, ond mem yaangge be yaambiing gaving yi.” De omaaho yuuuh sen layiis yuuuh having Yesuu-to ond yuuuh lanêîl Yesu pale having.

Yesu yimb la

(Matai 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³^cTaaku mekaalus laam naale lavuun atombe taaku mekanu hôôk lohv u taaku pin-ambe laam soosin hôôk lohv u taaku me yaal. ³⁴^dTombe taaku me yaal-anjo Yesu teey bopaata lôôt nambe, “Eloi, Eloi, lama sabatani?” Dangga nambe, “Sate Anutu, sate Anutu, nambe vaati om ohavuuh sa la?” ³⁵Tombe sim hil vaalu sen daale ngaahôô-to langoyin-ambe lanêîl nambe, “Ke, ham gango, nateey Eliy.” ³⁶^eTonde omaaho ti saloongg-ambe la hako malumak-ambe laanggôôl hôôk bel anikalin, tombe havingin malumak-anju hôôk ngasing vaha de hako be la vu lukala Yesu avi in nambe dasuvin, de néîl nambe, “Ham baale de yaangge naambe Eliy le gato nôôh yi duus me malis.” ³⁷Tonde Yesu teey lava bopaata de yimb la.

³⁸^fTombe tôômb bopaata dinaandiin lôôt sen yakaluuh Anutu-te dumb vaambuung alopayôô-to kweek la yuuuh vu vaavu be la hoow. ³⁹Tombe hil Lom-ate yêev ngaamong vaha ti naale ngaaho vu Yesu me ond yi de Yesu yimb la, om néîl nambe, “Ham hil-e, omaahôô-jo Anutu Noow keen.” ⁴⁰^gTonde vêêh heey daale diin daka be mondayi ond ti Malia vu Magadala, de Malia ango sen Jems pasiv ayuuh Joses taandin-ato, de tik Saalome. ⁴¹Bôôy sen Yesu naahen nando Galilii-to ond vêêh yaal-anju davu taamuyin yi de dahôôvu yi, de vêêh ngeeyaata daale having yaal ond sil ahondoos laving Yesu be lala Yelusalem.

Lambe Yesu naavi lukala lavandangga

(Matai 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

⁴²De soosin hôôk atombe hil pin davu samu sil in samiinaanôôn ond busin sawaasin, om kaansol ti, ⁴³haale nambe Yusep vu Alimatia, ond

^a 15:28 Ais 53:12 ^b 15:29 Saam 22:7; 109:25; Mak 14:58; Jon 2:19 ^c 15:33 Emo 8:9

^d 15:34 Saam 22:1 ^e 15:36 Saam 69:21 ^f 15:38 Hiblu 10:19-20 ^g 15:40 Luk 8:2-3

omaaho osin haale bop, de ka navu busin sen Anutu naam in ganggin yite hil-ato, ond lo nôôn timu de la vu Pilata be kataangg Yesu naavi nambe gako be na gambe na. ⁴⁴ Om Pilata hango tombe vindis in vakasin sen Yesu yimb lung laa-to, om teey ngaamong vaha-sote yêêv laam-ambe lingin nambe, “Yesu yimb la gêen a?” ⁴⁵ Pilata hangoyin vu ngaamong vaha-sote yêêv lung la le mem lienggis vu Yusep nambe na nôôh omaahonôôn vêêl. ⁴⁶ Tombe Yusep vaanggo tôômb valôôy ti be hako be la lôôh omaahonôôn luus-ambe vayum hôôk, tombe mem la hambe lukala neep hôôk lavandangga ti sen lasap hôôk tatuuh danggaa-to, tonde paliiy tatuuh bopaata ti laah hilin lavandangga avi jeen. ⁴⁷ Tombe Malia Magadala de Malia ango sen Joses tangganaan-ato, ond yuuuh lala layi taaku sen lambe Yesu naavi neep hôôk-ato.

Yesu kandi lak

(Matai 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

16 ¹ Busin sawaasin lung la le mem Malia Magadala de Malia ango sen Jems tangganaan-ato de Saalome, ond yaal lala laanggo bel galovasa be yaal lako in nambe lana kaasêêh ak Yesu naavi. ² Om Sonda samiinaanôôn atombe yaal kandi be lala lavandangga sen lambe Yesu hôôk-ato. ³ Tombe vu mopaafôôv ond yaal mondanêî vu yaal nambe, “Peey e lati le paliiy tatuuh sen hilin lavandangga avii-to na vêêl in waay?” ⁴ Tonde lavêêl mend ak e layi de tatuuh seelin vêêl, tatuuh-anju bopaata lôôt. ⁵ Tombe yaal lalukala lavandangga lopayo be yaal layi de maanggêêm ti lop lolop valôôy diin ti be nando laah osin yaal namand vasa, tombe yaal lavindis lôôt. ⁶ Tombe néêl vu yaal nambe, “Maal-ame ambindis e. Maal navu salo Yesu Nasaaltet sen layis ak haah pakôô-to, ond me-neep-anjo le, kandi lak lung la, maal angge ahembaan nganje. ⁷ Om maal anaah naanêîl banye vu yite maanggêêm-aso be Pita gaving, naambe le naamunggin-ambe na Galili, le mem ham e angge yi vuu-ju nohvu vakasin sen néêl vu ham-ato.” ⁸ Tombe yaal kanund la be lahees lôôt, om yaal lalom voon e mem yaal lapak-ambe lala, lemu yaal-ame lanêîl banye vu omaaho ti le, in yaal layêênin lôôt.

Yesu taato yi vu Malia Magadala

(Matai 28:9-10; Jon 20:11-18)

^{9ⁱ} [Yesu kandi lak hôôk Sonda samiinaanôôn atombe taato yi munggin vu Malia Magadala sen Yesu hatiyy mamu nipaya namaavaalu be vindak yuuuh la in bôôy-ato, ¹⁰ tombe vêêh-anju laah vu hil sen davu taamuyin Yesuu-to in londpayo nimeen-ambe mondasu, tombe néêl banye vu sil.]

¹¹ Tombe sil lango banye nambe Yesu nando metumin-ambe vêêh-anju yi me lak, lemu sil-ame lawii-having lava le.

^h 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 ⁱ 16:9 Luk 8:2

Yesu taato yi vu maanggêêm yuuuh vu mop lavuun
(Luk 24:13-35)

12 Tonde sim silate omaaho yuuuh vu bayêên bop-ambe lala in lana, tombe Yesu taato yi vu yuuuh vu mop lavuun, lemu ninaavi ngo yoow.
 13 Tombe yuuuh lalaah-ambe yuuuh lanêîl vu yuuuhate hil vaalu, le sil-ame lawii-having e.

Yesu vu kul vu maanggêêm nomaayuuuh-ambe laam ti
(Matai 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

14^jTonde sim maanggêêm nomaayuuuh-ambe laam ti dando mondaya vanôôn atombe Yesu la hato be taato yi langaah vu sil, de nêîl sil in me-lawii-having yi le, in londpayo niwêêk, de me-lawii-having hil sen layi mend ak-ande kandi lak-ato lavand e. 15^kTonde mem nêîl vu sil nambe, “Ham anohvu taaku pin-ambe ham ana naanêîl sate banye nivasa langaah vu omaahonôôn pin. 16^lHil sen londpayo naam timu vu sa be lanjipis bel, ond sil e mando metumin danggata, de hil sen londpayo me-wii-having e ond le daatovu nipaya nyevahaan-ambe lana mend nama. 17^mHil sen londpayo laam timu vu saa-to ond sil e lambiing taahu taahu osin niwêêk, sil e gatiy mamu nipaya jak sa haalengg osin sil e bakaas bayêîn bu ti ti lavand. 18ⁿTonde sil namand e nanôôh nyêîy jak, de naambe daanum va yimbin-ate yuuuh ame ond vati me-le biing sil e, de sil e gambe namand jak hil anilakin-ambe nind vassa jak.”

Yesu lakalaah baandoni
(Luk 24:50-53; Sinaale 1:9-11)

19^oOmaaho Bop Yesu vakaas having sil lung la, tonde Anutu hako yi be la nando nama vasa having yi vu baandoni in taato naambe tu yêîv bop. 20^pTonde maanggêêm-aso lala lanêîl banye nivasa lohvu taaku pin, de Omaaho Bop yoo nando having sil-ambe navu kaandu silate vakasin lak taahu taahu vaha vaha nambe vakasin nôôn keen.]

^j 16:14 1Ko 15:5 ^k 16:15 Sin 1:8 ^l 16:16 Sin 2:38; 16:31,33 ^m 16:17 Sin 2:4; 10:46; 8:7

ⁿ 16:18 Luk 10:19; Sin 28:3-6; 4:30; 5:16 ^o 16:19 Sin 2:33-34; 7:55-56; Ep 1:20; 1Pi 3:22

^p 16:20 Sin 14:3; Hiblu 2:3-4